

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра європейської економіки і бізнесу**

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	Міжнародні економічні відносини
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	29 «Міжнародні відносини»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	292 «Міжнародні економічні відносини»

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Вплив ТНК на економіку України»

здобувача Лопатіної Софії Костянтинівни _____
(підпис)

Науковий керівник: д.е.н., проф. Ткаленко С.І. _____
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ) (підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., проф. Федірко О.А. _____
(підпис)

Київ 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра європейської економіки і бізнесу**

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ**

**«МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»
29 Міжнародні відносини
292 Міжнародні економічні відносини**

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Ткаленко С.І.

_____ Федірко О.А.

«___» _____ 2025 р.

«___» _____ 2025 р.

**ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ
здобувачу вищої освіти *Лопатіної Софії Костянтинівни***

денної форми навчання

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

на тему: «Вплив ТНК на економіку України»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «___» _____ 20__ р. № _____

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах _____

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1	Теоретичні аспекти дослідження діяльності ТНК
<i>(термін подання – до 10 березня)</i>	
Розділ 2	Вплив ТНК на економіку України
<i>(термін подання – до 30 березня)</i>	
Розділ 3	Проблеми та перспективи співпраці України з ТНК
<i>(термін подання – до 25 квітня)</i>	

Об'єкт дослідження:	Транснаціональні корпорації як учасники глобального економічного процесу та їх вплив на економіку України.
Предмет дослідження:	Економічні взаємодії між ТНК та національною економікою України, що проявляються у вигляді інвестицій, технологічного трансферу та змін у структурі економіки.
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	Визначення впливу транснаціональних корпорацій на економіку України, виявити основні позитивні та негативні наслідки їх діяльності, а також окреслити перспективи розвитку співпраці між Україною та ТНК.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	- проаналізувати характеристику та класифікацію транснаціональних корпорацій; - дослідити теоретичні підходи до оцінки впливу ТНК на економіку країн світу; - визначити значення ТНК у світовій економіці;
У розділі 2	- проаналізувати присутність ТНК в Україні; - оцінити вплив ТНК на економіку України; - дослідити ТНК і розвиток технологій та інновацій в Україні;
У розділі 3	- виявити ризики та негативні наслідки впливу ТНК на національну економіку; - розглянути особливості державного регулювання транснаціональної діяльності в Україні; - оцінити перспективи розвитку співпраці з ТНК.

**Завдання підготував
науковий керівник**

(підпис)

С.І. Ткаленко

(ініціали, прізвище)

Завдання одержав студент

(підпис)

С.К. Лопатіна

(ініціали, прізвище)

Реферат

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 67 сторінки, 10 таблиць, 9 рисунків, список використаних джерел із 74 найменувань, додатки.

Назва кваліфікаційної бакалаврської роботи:

«Вплив ТНК на економіку України»

Об'єктом дослідження є транснаціональні корпорації як учасники глобального економічного процесу та їх вплив на економіку України.

Предметом дослідження є економічні взаємодії між ТНК та національною економікою України, що проявляються у вигляді інвестицій, технологічного трансферу та змін у структурі економіки.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи — визначення впливу транснаціональних корпорацій на економіку України, виявити основні позитивні та негативні наслідки їх діяльності, а також окреслити перспективи розвитку співпраці між Україною та ТНК.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- проаналізувати характеристику та класифікацію транснаціональних корпорацій;
- дослідити теоретичні підходи до оцінки впливу ТНК на економіку країн світу;
- визначити значення ТНК у світовій економіці;
- проаналізувати присутність ТНК в Україні;
- оцінити вплив ТНК на економіку України;
- дослідити ТНК і розвиток технологій та інновацій в Україні;
- виявити ризики та негативні наслідки впливу ТНК на національну економіку;
- розглянути особливості державного регулювання транснаціональної діяльності в Україні;
- оцінити перспективи розвитку співпраці з ТНК.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці рекомендацій щодо аналізу та класифікації транснаціональних корпорацій, оцінки їхнього впливу на економіку України та визначення ключових чинників розвитку співпраці. Запропоновані заходи сприятимуть підвищенню інвестиційної привабливості країни, стимулюванню технологічного трансферу та інновацій. Результати можуть бути використані органами державної влади, бізнесом і науковими установами для вдосконалення державного регулювання та формування ефективних стратегій взаємодії з ТНК.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи: 2025

Рік захисту роботи: 2025

Ключові слова: транснаціональні корпорації, глобалізація, прямі іноземні інвестиції, технологічний трансфер, інвестиційна привабливість, державне регулювання, міжнародна економіка.

В І Д Г У К
про кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувача факультету міжнародної економіки і менеджменту
денної форми навчання спеціальності «292 Міжнародні економічні
відносини» освітньої програми «Міжнародні економічні відносини»

ЛОПАТИНОЇ СОФІЇ КОСТЯНТИНІВНИ

на тему: «Вплив ТНК на економіку України»

- 1. Актуальність теми:** В сучасних умовах розвитку світової економіки, транснаціоналізації економік усе більш активно досліджується феномен і проблематика діяльності ТНК та їх вплив на економіки як приймаючих країн, так і країн-реципієнтів. З врахуванням впливу на економічний розвиток країн зовнішніх факторів дана проблематика набуває актуальності і тема дослідження потребує подальшого її розкриття.
- 2. Позитивні риси кваліфікаційної бакалаврської роботи:** авторка на теоретичному рівні приділила увагу характеристикам, особливостям діяльності ТНК, показала їх роль і значення на сучасному етапі розвитку світової економіки. Заслужовує на увагу розкриття авторкою наслідків впливу на приймаючу країну.
- 3. Наявність самостійних розробок автора:** на основі проведеного авторкою аналізу впливу ТНК на економіку України використовуючи статистичні дані були виявлені тренди прямих іноземних інвестицій, визначені ТНК, які найбільш постраждали через війну в Україні та їх вплив на економічний розвиток України, зокрема технологічний та інноваційний.
- 4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій:** авторкою обґрунтовані ризики та негативні наслідки впливу ТНК на економіку України та зазначені подальші перспективи їх розвитку для відновлення економіки після війни.
- 5. Наявність недоліків:** суттєвих недоліків у кваліфікаційній бакалаврській роботі не виявлено.
- 6. Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи та її допущення до захисту перед ЕК:** робота допускається до захисту з оцінкою 48 балів.

Науковий керівник:

(підпис)
«02» червня 2025 р.

д.е.н., професор
Ткаленко С.І.

(прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК.....	6
1.1. Характеристика та класифікація транснаціональних корпорацій.....	6
1.2. Теоретичні підходи до оцінки впливу ТНК на економіку країн світу.....	13
1.3. Значення ТНК у світовій економіці.....	20
РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ТНК НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ.....	24
2.1. Аналіз присутності ТНК в Україні.....	24
2.2. Вплив ТНК на економіку України.....	30
2.3. ТНК і розвиток технологій та інновацій в Україні.....	36
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З ТНК.....	42
3.1. Ризики та негативні наслідки впливу ТНК на національну економіку.....	42
3.2. Особливості державного регулювання транснаціональної діяльності в Україні.....	50
3.3. Перспективи розвитку співпраці з ТНК.....	58
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах глобалізації транснаціональні корпорації (ТНК) стають одними з головних акторів світової економіки, впливаючи на розвиток національних економік, зокрема України. Активна інтеграція країни у міжнародні економічні процеси зумовлює потребу у всебічному вивченні ролі та впливу ТНК на економічний розвиток України. ТНК сприяють залученню прямих іноземних інвестицій, трансферу технологій, створенню нових робочих місць і підвищенню конкурентоспроможності. Водночас їхня діяльність може призводити до певних ризиків, таких як економічна залежність, витіснення місцевих підприємств та ухилення від оподаткування. Особливо актуальним це питання є в умовах викликів, пов'язаних із воєнним конфліктом і постконфліктним відновленням економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання транснаціональних корпорацій, їхньої класифікації, впливу на економіку, а також механізмів державного регулювання вивчені в працях вітчизняних і зарубіжних дослідників. Важливий внесок зробили Саєнко О. С. та Михайлина Д. Г. у методологічному аспекті дослідження ТНК, а також Дахно І. І., що охопив питання міжнародної економіки з акцентом на транснаціональні корпорації. Войтко С. В. та інші розглядають теоретичні основи функціонування ТНК у світовій економіці. Важливими є також сучасні аналітичні звіти та дослідження Світового банку, ЮНКТАД, McKinsey Global Institute, що містять останні статистичні дані та тенденції іноземних інвестицій і діяльності ТНК у глобальному контексті. У своїх працях Савельєв Є. В. та Мельник А. Ф. з колегами аналізують механізми впливу ТНК на національну економіку, зокрема Україну, звертаючи увагу на як позитивні, так і негативні аспекти їх діяльності. Також дослідження OECD, IFC, UNIDO висвітлюють актуальні питання інвестиційного клімату та сталого розвитку, що є ключовими для ефективної взаємодії з транснаціональними корпораціями. Ці роботи створюють міцну теоретико-методологічну основу для дослідження ролі ТНК

в економіці України, дозволяючи оцінити їхній вплив на різні сектори, технологічний розвиток та інновації, а також врахувати виклики і ризики співпраці з цими суб'єктами міжнародного бізнесу.

Мета дослідження є визначення впливу транснаціональних корпорацій на економіку України, виявити основні позитивні та негативні наслідки їх діяльності, а також окреслити перспективи розвитку співпраці між Україною та ТНК.

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

- проаналізувати характеристику та класифікацію транснаціональних корпорацій;
- дослідити теоретичні підходи до оцінки впливу ТНК на економіку країн світу;
- визначити значення ТНК у світовій економіці;
- проаналізувати присутність ТНК в Україні;
- оцінити вплив ТНК на економіку України;
- дослідити ТНК і розвиток технологій та інновацій в Україні;
- виявити ризики та негативні наслідки впливу ТНК на національну економіку;
- розглянути особливості державного регулювання транснаціональної діяльності в Україні;
- оцінити перспективи розвитку співпраці з ТНК.

Об'єкт дослідження є транснаціональні корпорації як учасники глобального економічного процесу та їх вплив на економіку України.

Предмет дослідження є економічні взаємодії між ТНК та національною економікою України, що проявляються у вигляді інвестицій, технологічного трансферу та змін у структурі економіки.

Методи дослідження. Використано комплекс методів, зокрема:

- аналіз і синтез – для обґрунтування теоретичних положень;

- статистичний метод – для обробки даних про іноземні інвестиції та економічні показники;
- порівняльний аналіз – для оцінки впливу ТНК у різних секторах;
- системний підхід – для розробки рекомендацій щодо регулювання діяльності ТНК;
- графічний – для візуалізації результатів дослідження.

Інформаційна база дослідження стали офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, аналітичні звіти ЮНКТАД, Світового банку, McKinsey Global Institute, PwC, OECD, IFC, UNIDO, наукові праці Саєнко О. С., Михайлина Д. Г., Дахно І. І., Войтко С. В. та інших вітчизняних і зарубіжних авторів.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК

1.1 Характеристика та класифікація транснаціональних корпорацій

Наприкінці XX та на початку XXI століття в розвитку світової економічної системи все більш виразно стали проявлятися процеси, які отримали назву глобалізація [1, с. 9]. Вона означає закономірний розвиток єдиної загальносвітової економічної системи, де економічні зв'язки між країнами і підприємствами зумовлюють їхню взаємозалежність, що призводить до формування єдиної системи економічних відносин на глобальному рівні. Глобалізація відкриває величезні можливості для розширення обміну товарами, послугами, інформацією, технологіями та капіталом.

Однією з головних причин глобалізації є зростаюча взаємозалежність економік різних країн, що ґрунтується на відкритості національних ринків та поглибленні міжнародного поділу праці. Цей процес має суперечливий вплив на національні економіки: з одного боку, він розширює можливості для країн у використанні різноманітних ресурсів та участі в міжнародному поділі праці, з іншого — загострює конкурентну боротьбу та маніпулювання фінансовими та інвестиційними потоками, що становить загрозу для країн із низькими і середніми доходами.

Індустріально розвинені країни здебільшого отримують найбільші вигоди від глобалізації. Вони мають доступ до нових ринків, ресурсів та інвестицій, що дозволяє їм заміщати низькокваліфіковану робочу силу з інших країн, скорочуючи витрати. Однак це також призводить до скорочення податкової бази та зростання попиту на соціальні гарантії, які стають важче забезпечити в умовах глобалізації.

Головні наслідки глобалізації для індустріально розвинутих країн включають зміну підходів до розробки торговельної та конкурентної політики, ускладнення економічної та податкової політики через зростання внутріфірмових трансакцій, а також труднощі в управлінні через зростаючу мобільність капіталу. Зі зростанням кількості суб'єктів світогосподарських зв'язків без чіткої державної належності, економіка стає все більш глобалізованою.

Ці процеси стали передумовою для розвитку транснаціональних корпорацій (ТНК). У сучасному розумінні ТНК – це суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють її за межами однієї країни. В економічній літературі існує також точка зору, що корпорація може вважатися транснаціональною, якщо її капітал є мононаціональним, а діяльність — міжнародною [2]. Термін “багатонаціональні корпорації” іноді використовується для опису корпорацій, які є багатонаціональними як за джерелами капіталу, так і за географією своєї діяльності. Усі ці визначення можна застосувати до концепції транснаціональної корпорації.

Існують різні підходи до визначення приналежності великих компаній до категорії транснаціональних. За визначенням Гарвардського університету, транснаціональними вважаються компанії, які мають більше шести іноземних підрозділів. Згідно з методологією ООН, міжнародний статус компанії визначається за відсотком її продажів, що здійснюються за межами країни, де розташована материнська компанія, а також за структурою її активів.

Таким чином, корпорації вважаються транснаціональними, якщо вони відповідають таким критеріям:

Кількість країн, у яких працює компанія, за різними підходами варіюється мінімум від двох до шести країн;

Мінімальна частка закордонних операцій у доходах або продажах компанії, зазвичай понад 25% [3 с.11];

Наявність не менше ніж 25% «голосуючих» акцій у трьох чи більше країнах, що забезпечує корпорації контроль над діяльністю закордонного підрозділу та є прямими іноземними інвестиціями (ПІІ) [3 с.11];

Багатонаціональний склад персоналу компанії, включаючи її вищих керівників.

Таким чином, ТНК – це форма міжнародного об'єднання капіталів, при якій материнська компанія має філії в різних країнах, здійснюючи їх координацію та інтеграцію діяльності. Транснаціональна корпорація застосовує комплексну глобальну бізнес-філософію, що передбачає її функціонування як на внутрішньому ринку, так і за кордоном.

А тепер звернемо увагу на розгляд видів ТНК, які наведено в Табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Характеристика видів ТНК

Ознаки	Інтернаціональні корпорації	Багатонаціональні корпорації	Глобальні корпорації
Тип взаємовідносин материнської компанії з філіями	етноцентричний	поліцентричний або регіоцентричний	геоцентричний
Орієнтація	Абсолютний приріст материнської компанії зазвичай відбувається через створення зарубіжних філій, основною метою яких є забезпечення постачання або збуту продукції.	Об'єднання компаній з різних країн на основі виробничої або науково-технічної співпраці. Кожна з країн зберігає високу ступінь незалежності в операціях. Філії є великими та займаються різними видами діяльності, включаючи виробництво.	Інтеграція діяльності, що здійснюється в різних країнах. Наприклад, у різних країнах можуть вироблятися окремі компоненти одного продукту. Материнська компанія сприймає себе не як центральну одиницю, а як одну з частин корпорації.
Зарубіжні ринки	Зарубіжні ринки сприймаються лише як розширення ринку, на якому базується материнська компанія.	Зарубіжні ринки часто сприймаються як ключовий сектор діяльності ТНК, важливіший за внутрішній ринок.	Діяльність по всьому світу

Продовження Таблиці 1.1

1	2	3	4
Рівень прийняття управлінських рішень	Значна централізація прийняття управлінських рішень на рівні материнської компанії.	Децентралізація окремих управлінських функцій з делегуванням повноважень дочірнім компаніям. Управлінські рішення ухвалюються на основі тісної співпраці між материнською компанією та філіями.	Значна децентралізація прийняття рішень за умови тісної координації між материнською компанією та філіями.
Контроль за діяльністю закордонних філій	Значний контроль з боку материнської компанії	Переважно, філії – автономні	Переважно, філії – автономні
Кадрова політика	Перевага надається співвітчизникам у зарубіжних філіях. Працівники з країни базування ТНК призначаються на всі доступні посади за кордоном.	У зарубіжних філіях здебільшого працюють місцеві менеджери. Місцеві кадри приймаючої країни обіймають ключові посади.	Найкращі працівники з різних країн призначаються на різні посади.
Організаційна структура	Складна організаційна структура материнської компанії та проста структура зарубіжних філій.	Організаційна структура з великим рівнем автономії філій.	Дуже складна організаційна структура з незалежними філіями.
Інформаційні потоки	Велика кількість наказів і розпоряджень, що надходять до філій.	Обмежений обсяг інформації, що надходить до та з материнської компанії, а також між філіями.	Великі обсяги інформації, що надходять до материнської компанії та від неї, а також між усіма філіями.

Джерело: розроблено автором на основі [4]

Порівнюючи різні типи ТНК, основну увагу варто звернути на принципи взаємовідносин між материнською компанією та дочірніми підприємствами. Залежно від цих взаємовідносин, у теорії ТНК виділяються такі типи: етноцентричний, поліцентричний, регіоцентричний та геоцентричний [4].

Інтернаціональні корпорації — це національні монополії, що мають закордонні активи. Їх виробничі та торгово-збутові операції виходять за межі однієї країни.

Для інтернаціональних компаній притаманний етноцентричний тип взаємовідносин, коли вищий керівний склад орієнтується на абсолютний пріоритет материнської компанії.

У рамках етноцентричного типу зарубіжні ринки для корпорацій часто є продовженням внутрішнього ринку країни базування материнської компанії. ТНК відкривають філії за кордоном головно для забезпечення постачання дешевої сировини або для розвитку збуту на зовнішніх ринках. Для цього типу ТНК характерне прийняття управлінських рішень здебільшого в материнській компанії, а також надання переваги співвітчизникам у зарубіжних філіях. [4]

Багатонаціональні (мультинаціональні) корпорації (МНК) — це міжнародні корпорації, що об'єднують національні компанії з кількох країн на основі виробничої та науково-технічної співпраці. [4]

Для багатонаціональних корпорацій характерні поліцентричний або регіоцентричний типи взаємовідносин між материнською компанією та дочірніми підприємствами. Поліцентричний тип характеризується тим, що зовнішній ринок часто є не менш важливим, а інколи й важливішим сектором діяльності ТНК порівняно з внутрішнім ринком. У таких корпораціях зарубіжні філії є більшими та різноманітнішими, і вони не просто продають продукцію материнської компанії, а виробляють її на місці з урахуванням потреб локальних ринків. У цих філіях домінують місцеві менеджери, а самі філії є автономними. Такий тип ТНК характеризується високим рівнем децентралізації управлінських функцій і делегуванням повноважень дочірнім компаніям.

При регіоцентричному підході ТНК орієнтується не на ринки окремих країн, а на цілі регіони, наприклад, на всю Західну Європу замість окремих країн, як Франція чи Великобританія. Хоча закордонні філії все ж розташовуються в окремих країнах, вони орієнтовані на весь регіон. Цей тип ТНК особливо поширений в інтеграційних угрупованнях і може бути особливо цікавим для українських ТНК, які зосереджуються на ринку СНД.

Для найбільш розвиненого типу ТНК — глобальних корпорацій — характерний геоцентричний підхід до взаємин між материнською компанією та її філіями. Такі ТНК функціонують як децентралізовані федерації регіональних підрозділів. Материнська компанія не сприймає себе як центр ТНК, а лише як одну з її складових частин. Діяльність геоцентричної ТНК охоплює весь світ. Тільки та компанія, де вищий управлінський склад орієнтується на геоцентричний підхід, може вважатися багатонаціональною або глобальною. [4]

Щодо класифікації корпорацій за типами, вона проводиться в залежності від ступеня усупільнення капіталу та об'єднання різних видів (фаз) господарської діяльності, яку ми можемо побачити на рис 1.1.

Рис 1.1 – Рівні усупільнення капіталів та організацій типів (фаз) господарської діяльності [1]

Тож, розглянемо наведені рівні детальніше. Картель – це об'єднання підприємств, учасники якого погоджують між собою обсяги виробництва, поділ ринків збуту, ціни, умови продажу та найму робочої сили, строки і інші умови платежів тощо. Проте учасники картелю зберігають виробничу та комерційну незалежність. Оскільки основні цілі картельних угод полягають у погодженні ринкових умов, ці угоди часто мають одногалузевий характер.

У міжнародній економічній діяльності поширені експортні та імпорتنі картелі. Експортні картелі формуються дочірніми компаніями ТНК з метою збільшення експорту та реалізації узгодженої політики на ринку певних товарів. Імпорتنі картелі, створювані великими імпортерами, зазвичай за участю дочірніх компаній ТНК, спрямовані на боротьбу з іноземними конкурентами. Яскравим прикладом міжнародної картельної угоди є ОПЕК, об'єднання країн-експортерів нафти, яке визначає обсяги видобутку нафти та впливає на її ринкові ціни. [1]

Синдикат – це форма об'єднання, за якої учасники зберігають виробничу самостійність, але втрачають комерційну незалежність відповідно до взаємних угод. У більш широкому значенні синдикат розглядається як комерційне об'єднання фірм для досягнення спільних цілей.

Пули – це монопольні об'єднання, де прибутки акумулюються в спільні фонди, які потім розподіляються серед учасників відповідно до їхньої частки на ринку, заздалегідь узгодженою пропорцією. Прикладом міжнародного пулу є «золотий пул», створений для торгівлі патентами. [1]

Трест – це форма об'єднання, в якій учасники втрачають свою виробничу, комерційну та іноді юридичну самостійність. Учасники тресту, які є власниками акцій, отримують прибутки пропорційно своїм пакетам акцій. Реальний контроль за трестом здійснює правління або головна компанія. Зазвичай трести об'єднують підприємства, які виробляють однорідну продукцію, хоча існують також міжгалузеві трести. ТНК не використовують форму тресту як основну, замість цього вони організують свої структури у вигляді підрозділів, відділень або підприємств, що входять до складу компанії.

Концерн – це складна форма господарської діяльності, яка передбачає об'єднання підприємств різних галузей, таких як промисловість, транспорт, торгівля та банківський сектор. Учасники концерну зберігають юридичну та господарську самостійність, але їх діяльність здійснюється під контролем основних фінансових угруповань. Основною особливістю концернів є взаємне проникнення капіталів різних галузей, а їхньою головною перевагою є велика

концентрація фінансових та промислових ресурсів, оскільки концерн може об'єднувати різні комерційні структури та власників реальних ресурсів. [1]

Консорціум – це специфічна форма об'єднання економічних потужностей кількох ринкових агентів. Він виникає на основі тимчасових угод між кількома банківськими і промисловими корпораціями, фірмами з метою реалізації спільних проектів. Консорціуми набули популярності в різних країнах і регіонах світу, але найбільш органічно вони прижилися в Італії.

Транснаціональні стратегічні альянси (ТСА) – це різні форми союзів між транснаціональними корпораціями. ТСА є специфічною організаційною формою міжфірмових та міжкорпораційних зв'язків, де дві або більше компаній здійснюють довгострокову координацію своєї економічної діяльності з метою реалізації великих виробничих проектів. Основні цілі ТСА включають максимізацію результатів технологічної співпраці, скорочення тривалості інноваційних процесів, зниження вартості і ризиків виробництва, а також поліпшення умов доступу до певних ринків. [1]

Отже, існують різні типи транснаціональних корпорацій: інтернаціональні, багатонаціональні (мультинаціональні) та глобальні корпорації. Межі між цими групами міжнародних компаній досить гнучкі, і можливий перехід від однієї форми до іншої. Залежно від принципів взаємовідносин між материнською компанією та дочірніми підприємствами в теорії ТНК виділяють такі типи взаємовідносин (або типи ТНК): етноцентричний, поліцентричний, регіоцентричний та геоцентричний.

1.2 Теоретичні підходи до оцінки впливу ТНК на економіку країн світу

Транснаціональні корпорації (ТНК) є важливими акторами глобальної економіки, оскільки вони відіграють значну роль у процесах інтеграції світових ринків, перерозподілу капіталів і технологій, а також у формуванні нових моделей розвитку країн. Оцінка їхнього впливу на національні

економіки є складною задачею, що вимагає застосування різних теоретичних підходів. Важливо розуміти, що вплив ТНК на економіку країн світу може бути багатограним — як позитивним, так і негативним. У даному розділі ми розглянемо основні теоретичні підходи, що дозволяють оцінити цей вплив.

В основі неокласичної економіки та теорії модернізації лежать принципи вільних ринків та мінімального державного втручання як ключових факторів економічного зростання. Лібералізація торгівлі та інвестицій розглядається як засіб підвищення ефективності розподілу ресурсів та стимулювання економічного розвитку. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ), що здійснюються ТНК, сприймаються як важливий потік капіталу, який сприяє економічному зростанню країн, що приймають інвестиції. ТНК у цьому контексті виступають як носії передових технологій, управлінських навичок та інновацій, що сприяє модернізації економіки країн-реципієнтів інвестицій. Принцип порівняльних переваг у міжнародній торгівлі також є важливим елементом цього підходу, де ТНК сприяють спеціалізації країн та підвищенню загальної глобальної ефективності.

Методологія оцінки впливу ТНК у рамках цього підходу часто включає використання макроекономічних моделей для аналізу впливу ПІІ на такі показники, як ВВП, продуктивність та рівень зайнятості. Економетричні дослідження застосовуються для виявлення статистичних кореляцій між припливом ПІІ та різними показниками економічного зростання. Крім того, проводиться аналіз галузевої продуктивності та її змін, що відбуваються після залучення ТНК до відповідних галузей.

Неокласична економіка та теорія модернізації пояснюють позитивні наслідки діяльності ТНК через їхню здатність сприяти економічному зростанню шляхом інвестицій в основний капітал та інфраструктуру. Вони також відзначають підвищення продуктивності, яке є результатом впровадження нових технологій та передових управлінських практик. Діяльність ТНК часто призводить до створення нових робочих місць та загального підвищення рівня зайнятості населення в країнах, що приймають

інвестиції. Споживачі отримують вигоду від покращення якості товарів та послуг, а також від розширення їхнього вибору. ТНК також відіграють важливу роль у стимулюванні міжнародної торгівлі та інтеграції національних економік у глобальні ланцюги вартості.

Прикладом застосування цього теоретичного підходу є численні наукові дослідження, що аналізують вплив ПІІ на економічне зростання в країнах, що розвиваються, які часто демонструють позитивний кореляційний зв'язок. Також проводяться дослідження ролі ТНК у передачі технологій та підвищенні загальної конкурентоздатності національних економік.

Основними економічними показниками, які використовуються в рамках неокласичного підходу для вимірювання впливу ТНК, є валовий внутрішній продукт (ВВП) , прямі іноземні інвестиції (ПІІ) у вигляді припливу та відтоку капіталу , рівень зайнятості (кількість створених робочих місць, рівень безробіття), продуктивність праці, а також обсяги експорту та імпорту, що відображають стан торговельного балансу.

На противагу неокласичній перспективі, теорія залежності та світ-системна теорія пропонують критичний погляд на діяльність ТНК. Ключовою концепцією є поділ світу на “центр” розвинених країн та “периферію” країн, що розвиваються, де центр використовує периферію для власного збагачення. У цьому контексті ТНК розглядаються як інструменти центру, що підтримують залежність периферії через нерівноцінний обмін та постійний витік ресурсів з країн, що розвиваються, до розвинених. Згідно з цими теоріями, розвиток центру відбувається саме за рахунок відсталості периферії, а інтеграція країн периферії у світову капіталістичну систему призводить до їхнього подальшого збіднення. Особлива увага приділяється асиметричним відносинам влади, що складаються між могутніми ТНК та країнами, що приймають їхні інвестиції, особливо якщо ці країни належать до категорії країн, що розвиваються. Прихильники цих теорій також виступають з критикою орієнтації на експорт як основної стратегії розвитку та наголошують на важливості політики імпортозаміщення як засобу зменшення економічної залежності.

Методологія оцінки впливу ТНК у рамках теорії залежності та світ-системної теорії включає аналіз потоків капіталу та прибутків між ТНК та країнами, що приймають інвестиції, з метою виявлення існуючих дисбалансів та нерівностей. Досліджується вплив діяльності ТНК на рівень соціальної нерівності, поширення бідності та загальний рівень життя населення в країнах, що розвиваються. Також вивчається вплив ТНК на політичну стабільність та рівень державного суверенітету країн-реципієнтів інвестицій.

Теорія залежності та світ-системна теорія пояснюють негативні наслідки діяльності ТНК через їхню здатність посилювати економічну залежність країн, що розвиваються, від розвинених країн та самих ТНК. Вони стверджують, що ТНК часто експлуатують трудові та природні ресурси країн, що приймають інвестиції, виключно з метою максимізації власних прибутків. Значна частина прибутків репатріюється до країн базування ТНК, що суттєво обмежує можливості для внутрішнього розвитку країн, що приймають інвестиції. Крім того, ТНК можуть впроваджувати технології, які є невідповідними для місцевих умов та не сприяють довгостроковому стійкому розвитку. Їхня діяльність також може призводити до посилення соціальної нерівності та поляризації в країнах, що приймають інвестиції. Існує також потенційний негативний вплив на навколишнє середовище, оскільки ТНК можуть обирати для розміщення своїх виробництв країни зі слабшими екологічними стандартами.

Прикладом застосування теорії залежності є аналіз впливу ТНК на країни Латинської Америки, Африки та Азії з точки зору їхньої історично сформованої залежності від розвинених країн. Також проводяться дослідження конкретних випадків експлуатації природних ресурсів та порушення прав людини транснаціональними корпораціями в країнах, що розвиваються [15].

Основними економічними показниками, які використовуються в рамках теорії залежності та світ-системної теорії для оцінки впливу ТНК, є рівень бідності та нерівності доходів (часто вимірюваний індексом Джині) , рівень

залежності від іноземних інвестицій та кредитів, обсяги вивезення капіталу та репатріації прибутків, а також структура економіки, зокрема частка сировинних галузей та загальний рівень її диверсифікації.

Отже, для оцінки впливу ТНК на економіку країн світу використовується широкий спектр економічних показників, що відображають різні аспекти їхньої діяльності. [4]

- Валовий внутрішній продукт (ВВП): Цей макроекономічний показник часто використовується для оцінки загального економічного впливу діяльності ТНК на національну економіку країни, що приймає інвестиції. Зростання ВВП може свідчити про позитивний внесок ТНК у виробництво товарів та послуг.

- Прямі іноземні інвестиції (ПІІ): ПІІ є ключовим показником активності ТНК і включають як приплив інвестицій з-за кордону, так і відтік інвестицій за кордон, а також загальний накопичений обсяг іноземних інвестицій в економіці країни. Зростання глобальних потоків ПІІ є важливим індикатором зростаючої ролі ТНК у світовій економіці.

- Зайнятість: Кількість робочих місць, створених безпосередньо ТНК на своїх підприємствах, а також вплив їхньої діяльності на загальний рівень безробіття в країні є важливими соціально-економічними індикаторами. ТНК можуть створювати значні можливості для працевлаштування населення, але умови праці в різних компаніях та країнах можуть суттєво відрізнятися і потребують відповідного регулювання.

- Торговельний баланс: Вплив діяльності ТНК на обсяги експорту та імпорту країни, включаючи значну частку внутрішньофірмової торгівлі між материнськими компаніями та їхніми закордонними філіями, відображається у стані торговельного балансу. ТНК відіграють домінуючу роль у світовій торгівлі, контролюючи значну її частину через свої розгалужені глобальні ланцюги поставок.

- Технологічний трансфер: Поширення передових технологій, знань та управлінського досвіду від ТНК до місцевих фірм, постачальників та

працівників є одним з потенційних позитивних наслідків їхньої діяльності. Хоча ТНК можуть бути важливим каналом для передачі технологій, ефективність цього процесу залежить від багатьох факторів, включаючи рівень розвитку місцевих компаній та державну політику, спрямовану на стимулювання інновацій.

- Місцеві зв'язки: Обсяги закупівель товарів та послуг ТНК у місцевих постачальників є важливим показником їхньої інтеграції в національну економіку та сприяння розвитку внутрішнього виробництва. Зміцнення місцевих виробничих зв'язків ТНК може принести значні вигоди для економіки країн, що приймають інвестиції, включаючи мультиплікативний ефект, зростання доходів місцевих підприємств та передачу технологій.

- Інші показники: До інших важливих економічних показників належать продуктивність праці, рівень інноваційної активності, динаміка заробітної плати, а також показники, що відображають екологічні наслідки діяльності ТНК, такі як рівень забруднення навколишнього середовища та використання природних ресурсів.

Водночас важливо зауважити, що діяльність ТНК має неоднозначний характер і може справляти як позитивний, так і негативний вплив як на країни-інвестори, так і на держави-реципієнти. З огляду на це доцільно детально проаналізувати основні напрями та наслідки такого впливу, що узагальнено у таблиці 1.2

Таблиця 1.2 – Наслідки впливу ТНК на країни-інвестори та країни реципієнти

	Для країни-реципієнта	Для країни інвестора
Позитивні наслідки	- Залучення ресурсів (капітал; кваліфікований персонал; технології; управлінський досвід) - Створення нових робочих місць - Зростання виробництва - Стимулювання конкуренції	- Уніфікація діяльності - Посилання впливу на інші країни - Збільшення доходів

Продовження Таблиці 1.2

1	2	3
Негативні наслідки	- Вплив на вибір спеціалізації країни у глобальній економіці - Витіснення місцевого бізнесу з найпривабливіших секторів економіки - Зростання економічної нестабільності - Ухилення ТНК від сплати податків	- Зменшення державного регулювання - Ухилення від сплати податків

Джерело: розроблено автором на основі [7]

Тож, можемо спостерігати, що ТНК мають великий вплив як на країни-реципієнти, так і на країни-інвестори. Для країн-реципієнтів ТНК забезпечують позитивні ефекти, такі як залучення інвестицій, створення робочих місць, зростання виробництва та стимулювання конкуренції. Однак, цей процес також супроводжується негативними наслідками, такими як витіснення місцевих бізнесів з прибуткових секторів, зростання економічної нестабільності та ухилення від податків. [7]

Для країн-інвесторів основні позитивні аспекти включають уніфікацію діяльності, посилення глобального впливу та зростання доходів. Проте, також існують негативні наслідки, зокрема зменшення державного регулювання та можливість ухилення від сплати податків, що може погіршити інвестиційний клімат та репутацію країни.

Такі наслідки виникають через те, що діяльність ТНК має двоякий характер: з одного боку, вони приносять значні економічні вигоди через інвестиції, новітні технології та створення робочих місць, а з іншого — можуть призводити до економічних та соціальних викликів. Це відбувається через їх здатність впливати на локальні ринки, часто витісняючи місцеві підприємства, а також через можливість ухилення від податків, що створює несприятливі умови для національних економік. У країнах-інвесторах позитивні наслідки, такі як зростання доходів і посилення глобального впливу, можуть бути затьмарені негативними аспектами, як-от зменшення регулювання та

потенційне ухилення від податків. Тому для забезпечення сталого розвитку важливо ретельно збалансувати інтереси ТНК і державних структур.

Вибір конкретних економічних показників для оцінки впливу ТНК тісно пов'язаний з теоретичною основою дослідження. Неокласична економіка, як правило, зосереджується на макроекономічних показниках, таких як ВВП та ПІІ, для підтвердження позитивного впливу ТНК. Теорія залежності та світ-системна теорія, навпаки, аналізують показники нерівності, економічної залежності та вивезення капіталу для виявлення негативних наслідків.

1.3. Світові тенденції розвитку транснаціонального бізнесу

Транснаціональні корпорації (ТНК) є підприємствами, які володіють або контролюють виробничі потужності чи інші активи в двох або більше країнах. На відміну від мультинаціональних корпорацій (МНК), які, як правило, мають централізовану структуру управління, ТНК характеризуються децентралізованою моделлю з численними підрозділами, що діють у різних країнах, забезпечуючи високий рівень адаптивності до місцевих ринків. Ця здатність поєднувати глобальну інтеграцію з місцевою чутливістю є ключовою характеристикою ТНК у сучасному світі.

Значення ТНК у світовій економіці є надзвичайно великим. Вони контролюють значну частку світового виробництва та торгівлі, виступаючи основними рушіями процесу глобалізації та залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Вплив ТНК поширюється не лише на економічну сферу, але й на технологічний розвиток та загалом на формування глобальних ланцюгів вартості. [16]

Тому, цифрова економіка сприяє появі нового покоління ТНК з унікальними характеристиками, такими як швидке масштабування та менша залежність від фізичних активів. Ці цифрові мультинаціональні підприємства

(DMNE) кидають виклик традиційним моделям інтернаціоналізації та мають значний вплив на світову торгівлю та інвестиції.

Хоча розвинені країни залишаються важливими напрямками для ПП, зростає значення економік, що розвиваються, особливо в Азії та Африці. Крім того, зростає вплив ТНК з країн, що розвиваються, що змінює традиційну парадигму інвестицій Північ-Південь. Унікальні переваги та знання ринків, якими володіють ТНК з економік, що розвиваються, дозволяють їм ефективно конкурувати та змінювати глобальні ланцюги вартості.

Слід зауважити, що цифровізація стала не просто операційним інструментом, а й ключовим фактором стратегії транснаціонального бізнесу, впливаючи на управління ланцюгами поставок, взаємодію з клієнтами та саму природу пропонованих продуктів і послуг. Автоматизація та роботизація ще більше оптимізують процеси та забезпечують нові рівні ефективності та інновацій, потенційно призводячи до змін у розташуванні виробничих потужностей. Штучний інтелект (ШІ) відіграє все більш важливу роль у покращенні прийняття рішень, залученні клієнтів та підвищенні операційної ефективності ТНК. [18]

Також спостерігаються зміни в галузевій структурі транснаціонального бізнесу, а саме в секторі послуг, особливо послуги, що надаються в цифровому форматі, набуває все більшого значення у світовій торгівлі, випереджаючи зростання торгівлі товарами. Це вимагає від ТНК адаптації своїх стратегій для використання бізнес-моделей, орієнтованих на послуги, та механізмів цифрової доставки. Цифрова економіка є основним рушієм зростання, і ТНК знаходяться на передньому краї цієї експансії. Електронна комерція, цифрові платформи та потоки даних створюють нові можливості для міжнародного бізнесу, вимагаючи від ТНК розробки стратегій, що ставлять цифрові технології на перше місце. [19]

Крім того спільні підприємства та стратегічні альянси стають все більш важливими формами міжнародної співпраці для ТНК. Ці партнерства дозволяють ТНК об'єднувати ресурси, ділити ризики та витрати на інновації

та розширення, а також отримувати доступ до місцевих знань та ресурсів. Спостерігається тенденція до збільшення кількості міжгалузевих та міжнародних колаборацій.

Також підходи до управління в ТНК еволюціонують у напрямку більшої гнучкості, децентралізації та використання цифрових технологій для прийняття рішень та підвищення операційної ефективності. Аналітика даних та штучний інтелект відіграють все більш значущу роль у формуванні стратегічних рішень. Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) перетворюється з простої благодійності на інтегровану частину стратегії ТНК, зумовлену зростанням очікувань зацікавлених сторін та регуляторним тиском. Зростає увага до вимірюваного впливу та прозорості у звітності щодо екологічних, соціальних та управлінських (ESG) факторів. [20]

І з цих тенденцій розвитку транснаціонального бізнесу, можна сформулювати перспективи (рис. 1.2)

Рис. 1.2 – Перспективи розвитку ТНК [3]

Отже, розвиток транснаціонального бізнесу характеризується низкою глибоких змін, що охоплюють географію діяльності, технологічні інновації, галузеву структуру, реагування на глобальні виклики та підходи до управління.

ТНК продовжують відігравати ключову роль у світовій економіці, але їх стратегії та операції все більше формуються під впливом мінливого глобального ландшафту. Тенденція до зростання впливу ТНК з країн, що розвиваються, разом із трансформаційною силою цифрових технологій та зростаючою увагою до стійкості та соціальної відповідальності, вказують на подальшу еволюцію транснаціонального бізнесу в ХХІ столітті.

Водночас успішність ТНК у нових умовах дедалі більше залежить від їхньої здатності поєднувати глобальні амбіції з локальними інтересами, технологічну гнучкість — із дотриманням етичних та екологічних стандартів, а інноваційність — з відкритістю до партнерства. У відповідь на зростаючі виклики, зокрема геополітичну нестабільність, кліматичні зміни та трансформацію споживчих очікувань, транснаціональні корпорації формують нові моделі адаптивного та відповідального ведення бізнесу. Саме ці характеристики визначатимуть їхню конкурентоспроможність і здатність задавати тон глобальному економічному розвитку у найближчі десятиліття.

РОЗДІЛ 2

ВПЛИВ ТНК НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз присутності ТНК в Україні

Аналіз присутності транснаціональних корпорацій (ТНК) в Україні є важливим для розуміння поточного економічного стану та майбутніх перспектив розвитку країни. Діяльність ТНК значно впливає на конкурентоспроможність як на національному, так і на глобальному рівнях, а також є основним чинником у виробництві і розподілі товарів. Крім того, ТНК є важливим джерелом прямих іноземних інвестицій, що забезпечують не лише фінансові ресурси, але й новітні технології та сучасні методи управління. У світлі глобалізації ринку та прагнення України до європейської інтеграції, вивчення впливу ТНК стає особливо важливим.

Дані на рис. 2.1 демонструють зміни в притоку прямих іноземних інвестицій від різних регіонів, що надають важливу інформацію для оцінки економічної ситуації в Україні та її взаємодії з глобальними ринками. Це дозволяє більш детально проаналізувати економічні тенденції та вплив ТНК на економіку країни.

Отже, видно, що потоки прямих іноземних інвестицій по різних регіонах світу за період 2014-2023 років демонструють значні зміни. Інвестиції з Азії, Європи та Північної Америки мають найбільші обсяги, тоді як потоки з Африки та Океанії залишаються значно нижчими. Особливо помітне зменшення інвестицій з Європи після 2018 року, що може бути результатом економічної нестабільності або політичних змін у регіоні. Показники Північної Америки, навпаки, демонструють стабільне зростання до 2020 року, після чого відбувається значне коливання. Ці дані вказують на глобальні економічні тренди та вплив різних регіонів на світову економіку, підкреслюючи важливість іноземних інвестицій для розвитку глобального бізнесу.

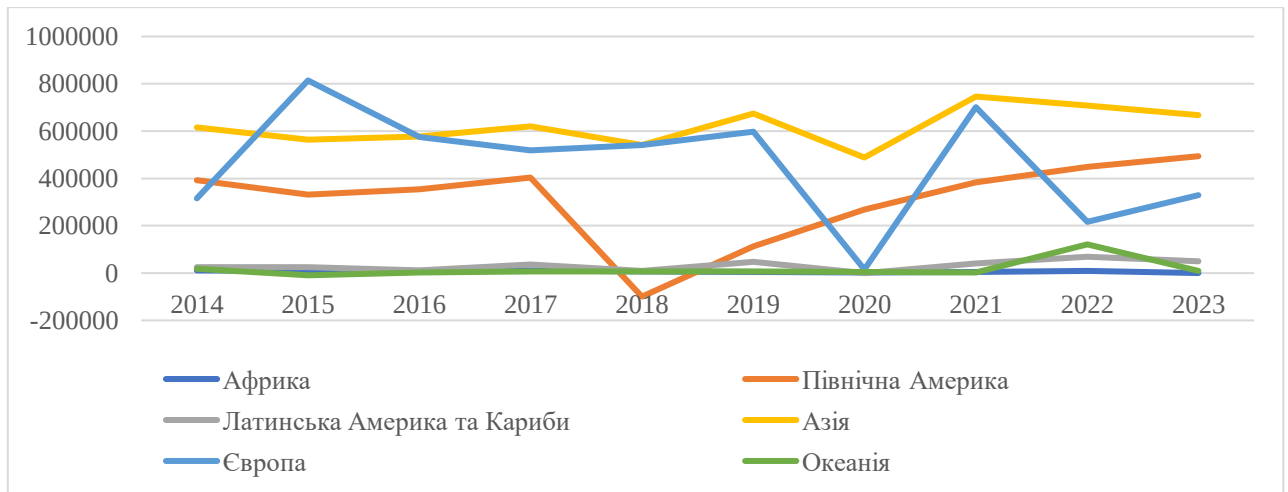

Рис. 2.1 – Потоки прямих іноземних інвестицій по регіонам 2014-2023 рр., млн дол. США [13]

А щодо потоків інвестицій в Україну спостерігаємо, доволі складну ситуацію, спричинену війною, проте інвестиційний клімат в Україні продовжує покращуватись. Індекс інвестиційної привабливості країни у 2024 році зріс до 2,49 бала (з можливих 5), порівняно з 2,44 бала у 2023 році. Це свідчить про те, що, незважаючи на значні виклики, країна стає все більш привабливою для інвесторів. Згідно з дослідженням, проведеним Європейською Бізнес Асоціацією у співпраці з NEQSOL Holding, кількість компаній, готових інвестувати в Україну, зросла до 70%, що на 13% більше, ніж у попередньому році. [22]

З Таблиці 2.1 можна зробити висновок, що в 2023 році загальні надходження прямих іноземних інвестицій (ПІІ) зменшилися на 2% порівняно з 2022 роком. Найбільше скорочення спостерігається в Азії (-8%) та Північній Америці (-5%). У той же час, розвинені економіки показали зростання на 9%, що свідчить про відновлення інвестицій в цих регіонах. Інвестиції в Європі залишились стабільними, тоді як у країнах, що розвиваються, спостерігалось зниження на 7%. Ці дані вказують на різні економічні умови по регіонах, зокрема, в Азії та країнах, що розвиваються, де відбулося значне зменшення інвестицій через глобальні економічні виклики.

Таблиця 2.2 – Надходження прямих іноземних інвестицій (ПІ) за економічними групами та регіонами, млрд дол. США, % зміни [17]

Регіон	ПІ, млн. дол. США		Зміна, %
	2022	2023	
Світ	1356	1332	-2
Розвинені економіки	426	464	9
Європа	-106	16	-
Північна Америка	379	361	-5
Країни, що розвиваються	930	867	-7
Африка	54	53	-3
Латинська Америка і Карибський басейн	196	193	-1
Азія	678	621	-8

Ці дані про глобальні потоки прямих іноземних інвестицій дозволяють оцінити загальні тенденції на світових ринках, що важливо для аналізу інвестиційної привабливості окремих країн. Враховуючи зниження обсягів інвестицій у країнах, що розвиваються, та в окремих регіонах, Україні особливо важливо зберігати стабільність та сприяти покращенню умов для іноземних інвесторів. У цьому контексті важливим кроком є оцінка інвестиційної привабливості України, що дозволить краще зрозуміти її позиції на фоні глобальних змін і сформулювати стратегії залучення інвестицій для забезпечення економічного зростання та розвитку.

Позитивний вплив на інвестиційну привабливість мають кілька важливих факторів, серед яких: надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС, скасування мит і квот на український експорт, а також запровадження “транспортного безвізу” з Європейським Союзом. Не менш важливим є прогрес у цифровізації державних послуг та приєднання України до об'єднаної енергосистеми ЄС, що допомагає зміцнити інвестиційну привабливість. Одним з найважливіших чинників, що викликає занепокоєння у інвесторів, є обмеження валютних операцій — 81% опитаних вважають, що це має негативний вплив на інвестиційний клімат. [22]

Загалом, можна стверджувати, що Україна є доволі привабливою країною для інвестицій, навіть не дивлячись на воєнний стан. Це також можна прослідкувати з бази даних GlobalData, про 6186 провідних транснаціональних корпорацій. Згідно з цими даними, понад 300 таких компаній мають хоча б одну дочірню компанію в Україні. [23]

Слід виділити наступні найбільш впливові транснаціональні корпорації, які мають значну присутність в Україні, серед них:

- Технологічний сектор та IT-послуги: Microsoft Corporation (США); Google (Alphabet Inc.) (США); Oracle Corporation (США); IBM (США); Hewlett Packard Enterprise (США).
- Телекомунікації: Vodafone Group (Велика Британія); Deutsche Telekom (Німеччина).
- Фінансовий сектор: Raiffeisen Bank International (Австрія); UniCredit Group (Італія); OTP Bank (Угорщина).
- Споживчі товари та роздрібна торгівля: Unilever (Нідерланди/Велика Британія); Procter & Gamble (США); Metro AG (Німеччина); IKEA (Швеція).
- Промисловість та машинобудування: Siemens (Німеччина); General Electric (США); Schneider Electric (Франція).
- Агропромисловий комплекс: Cargill (США); ADM (Archer Daniels Midland) (США); Bunge Limited (США).
- Фармацевтика: Pfizer (США); Sanofi (Франція); Novartis (Швейцарія).
- Енергетика: Shell (Нідерланди/Велика Британія); TotalEnergies (Франція).

Варто зазначити, що більше чверті з них (27 %) базуються в США, а понад половина (57 %) – у країнах Західної Європи. У Таблиці 2.2 подано перелік ТНК, які зазнали найбільших збитків внаслідок російського вторгнення.[23]

Таблиця 2.2 – ТНК, що постраждали через війну в Україні [30]

№ з/п	Компанія	Штаб-квартира	Українські дочірні компанії
1	Bunge	США	10
2	Scatec	Норвегія	10
3	Raiffeisen Bank International	Австрія	9
4	WPP	Велика Британія	9
5	Inditex	Іспанія	8
6	Acciona	Іспанія	7
7	Corteva	США	6
8	UNIQA Insurance Group	Австрія	6
9	International Flavors & Fragrances	США	5
10	DXC Technology	США	4
11	GEA Group	Німеччина	4
12	Geberit	Швейцарія	4
13	Henkel	Німеччина	4
14	Nestle	Швейцарія	4
15	PKO Bank Polski	Польща	4
16	PZU	Польща	4

Bunge, лідер у галузі агропродовольства, володіє десятима дочірніми підприємствами та налічує близько 1000 співробітників в Україні. Проте через російське вторгнення компанія призупинила свою діяльність. Подібні заходи вжили й інші компанії. Так на початку повномасштабного вторгнення, Inditex закрила свої магазини, Henkel тимчасово припинила виробництво, а Nestlé зупинила виробництво та дистрибуцію своєї продукції в Україні, хоча згодом відновила свою діяльність. Багато з цих компаній висловили занепокоєння щодо поточної ситуації та уважно слідкують за розвитком подій. Деякі компанії, такі як Raiffeisen Bank International, ще в 2021 році створили резерви для зниження ризиків від можливого конфлікту. Важливо зазначити, що

прибутки іноземних транснаціональних корпорацій – це не єдиний критерій їхнього впливу на економіку, оскільки вони також значно сприяють розвитку нових технологій, зростанню нових секторів та впровадженню інноваційних проектів. [23]

Що стосується галузевого розподілу іноземних транснаціональних корпорацій в Україні, то їх діяльність охоплює широкий спектр секторів економіки, це ми можемо побачити з рисунку 2.2. Основна частина ТНК зосереджена в таких ключових галузях як: технологій та зв'язок, припадає 17% дочірніх компаній транснаціональних компаній в Україні. Сектор споживчих товарів становить 13% дочірніх компаній транснаціональних компаній, що базуються в Україні, а 9% дочірніх компаній транснаціональних компаній належать до сектору промислових товарів та машинобудування. Більшість дочірніх компаній в Україні належать до іншої категорії. [23]

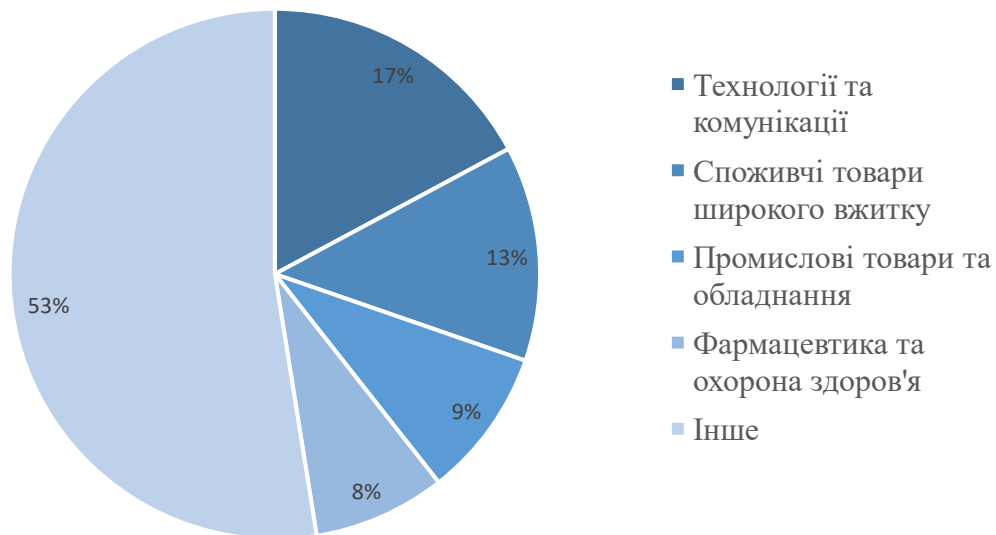

Рис 2.2 – Частка дочірніх ТНК в Україні, за галузями, % [30]

Крім того, на індустрію інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в припадає приблизно 5% від загальної валової доданої вартості. Це підкреслює важливість цього сектору для залучення зовнішніх інвестицій. Отже, сектори програмного забезпечення, ІТ-послуг та зв'язку складають

близько третини від усіх інвестиційних проектів в Україні. ТНК з дочірніми компаніями в Україні в основному фокусуються саме на діяльності, пов'язаній з ІКТ. [23]

Аналіз присутності ТНК в Україні показує, що вони мають значний вплив на економіку країни, сприяючи як залученню інвестицій, так і розвитку ключових секторів. ТНК відіграють важливу роль у зростанні технологічного сектору, зокрема в інформаційних технологіях та телекомунікаціях, а також в агробізнесі та фармацевтиці. Незважаючи на складну ситуацію, спричинену війною, Україна залишається привабливою для іноземних інвесторів, що підтверджується зростанням індексу інвестиційної привабливості та збільшенням кількості компаній, готових інвестувати в країну.

Однак для подальшого розвитку важливо зберігати стабільність та покращувати інвестиційний клімат, зокрема шляхом підтримки реформ у бізнес-середовищі, захисті інтелектуальної власності та розширенні міжнародної співпраці. ТНК можуть стати потужним рушієм для відновлення післявоєнної економіки, сприяючи не лише відновленню інфраструктури, але й впровадженню новітніх технологій.

2.2 Вплив ТНК на економіку України

Транснаціональні корпорації (ТНК) становлять один із провідних суб'єктів сучасної глобальної економіки, а їхній вплив на соціально-економічний розвиток окремих держав, зокрема країн із трансформаційною економікою, є предметом численних досліджень. Відповідно до визначення ЮНКТАД, транснаціональна корпорація — це підприємство, що включає материнську компанію та її зарубіжні філії, здійснює міжнародне виробництво товарів і послуг, а також керує активами, доходами й інвестиційними потоками в межах кількох країн. [24]

Однією з характерних ознак ТНК, яка відрізняє їх від традиційних багатонаціональних корпорацій, є децентралізована модель управління. Така

структура забезпечує більш гнучке реагування на специфіку місцевих ринків, однак водночас може зумовлювати неоднозначні економічні наслідки, що значною мірою залежать від політико-економічного контексту приймаючої країни. [24]

Україна як держава з перехідною економікою після здобуття незалежності на початку 1990-х років зазнала суттєвого впливу з боку ТНК. Первинно інтерес таких корпорацій концентрувався у секторах, де вітчизняні виробники були структурно та фінансово вразливими — передусім на ринку споживчих товарів, харчової продукції, нафтопродуктів і тютюнових виробів. На сьогодні в Україні активно функціонують десятки представництв провідних транснаціональних компаній, що свідчить про високий рівень залученості економіки держави до міжнародних виробничих і фінансових ланцюгів. [24]

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) виступають головним каналом економічного впливу транснаціональних корпорацій на національну економіку України. Саме через механізм ПІІ ТНК забезпечують приплив капіталу, який є критично важливим для підвищення ефективності виробництва в окремих секторах та стимулювання загального економічного зростання. У випадку країн із перехідною економікою, таких як Україна, значення ПІІ є особливо високим, оскільки вони слугують джерелом не лише фінансових ресурсів, а й технологій, управлінського досвіду та доступу до глобальних ринків. Для кращого бачення ситуації, необхідно проаналізувати обсяг ПІІ в економіку України, динаміку, яких можемо побачити з Таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Прямі іноземні інвестиції в Україні, у період з 2002-2024 рр. [24]

Рік	ПІІ в Україну (млн. дол. США)	ПІІ з України (млн. дол. США.)	Сальдо ПІІ (млн. дол. США)
2002	693	-5	698
2003	1 424	13	1 411
2004	1 715	4	1 711
2005	7 808	275	7 533
2006	5 604	-133	5 737

Продовження Таблиці 2.3

1	2	3	4
2007	9 891	673	9 218
2008	10 913	1 010	9 903
2009	4 816	1 267	3 549
2010	6 495	763	5 759
2011	7 207	112	7 095
2012	8 401	196	8 205
2013	4 499	390	4 109
2014	410	111	299
2015	-458	-868	410
2016	3 810	16	3 794
2017	3 692	16	3 684
2018	4 455	-13	4 468
2019	5 860	405	5 212
2020	-868	228	-640
2021	6 687	-1 595	8 282
2022	1 152	-525	1 677
2023	4 247	42	4 205
2024	3 329	-162	3 491

Пряма іноземна інвестиція (ПІІ) в Україну за період з 2002 по 2024 роки демонструє чітку залежність від політичної та економічної ситуації в країні. У період 2002–2008 років Україна спостерігала стабільне зростання інвестицій, досягнувши найвищого рівня у 2008 році з обсягом ПІІ 10 913 млн дол. США. Це свідчить про позитивні економічні умови та інтеграцію України в глобальну економіку.

Однак у 2014 році, після анексії Криму і початку військового конфлікту, спостерігався різкий спад інвестицій, що призвело до їх зниження до 410 млн дол. США. Від'ємні значення прямих іноземних інвестицій спостерігались і в 2015 та 2020 роках через економічну нестабільність та глобальні кризи, включаючи пандемію COVID-19.

З 2021 року спостерігається відновлення інвестицій, досягнувши 6 687 млн дол. США у 2021 році. Проте 2022 рік, через війну в Україні, став

складним для економіки, але навіть у таких умовах ПІІ зберігаються на стабільному рівні, що свідчить про збереження інтересу міжнародних інвесторів до українського ринку.

Отже, важливо зазначити, що найбільші транснаціональні корпорації (ТНК) в Україні, з огляду на їхні обсяги виручки, мають значний вплив на економіку країни. Таблиця 2.4, що містить інформацію про найбільші ТНК, дозволяє більш детально оцінити, які компанії домінують на українському ринку та в яких секторах економіки вони здійснюють свою діяльність. Це дає змогу виявити основні драйвери економічного зростання та визначити потенціал для подальшого залучення інвестицій у різні галузі.

Таблиця 2.4 – Рейтинг 10 ТНК, за розміром чистого доходу за 2024 рік [25]

№	Назва	Галузь	Чистий дохід, млн грн	Чистий прибуток, млн грн	Бенефіціарні власники
1	«Філіп Моріс Сейлз енд Дістріб'юшн»	Оптова торгівля продовольчими товарами	51 971	304	«Philip Morris», Швейцарія
2	«АДМ Юкрейн»	Оптова торгівля непродовольчими товарами	43 447	-555	«Альфред С.Топфер Інтернешенал Нідерланди», Нідерланди
3	«Бритіш Американ Тобакко Сейлз енд Маркетинг Україна»	Оптова торгівля продовольчими товарами	36 963	1 856	«British American Tobacco International Holdings (UK) Limited», Великобританія
4	«Київстар»	Телекомунікації	36 639	11 331	«VEON Holdings», Нідерланди
5	«Джей Ті Інтернешнл Компані Україна»	Оптова торгівля продовольчими товарами	31 222	2 575	«JT International Holding», Нідерланди
6	«Новус Україна»	Роздрібна торгівля продовольчими товарами	29 014	561	Туменас Раймондас, Литва; Рузгіене Агне, Литва; Познякова Марина, Литва
7	«Метро Кеш енд Кері Україна»	Роздрібна торгівля продовольчими товарами	28 754	178	Metro Cash & Carry International Holding B.V., Нідерланди

Продовження Таблиці 2.4

1	2	3	4	5	6
8	«Луї Дрейфус Компані Україна»	Оптова торгівля продовольчими товарами	26 862	1 066	Куніг Маріо Александр, Австрія; Бургер Йоганнес Мікаель, Австрія
9	«АТ Каргілл»	Оптова торгівля продовольчими товарами	26 101	675	«Cargill Holdings B.V.», Нідерланди
10	«Сантрейд»	Комерційна нерухомість	23 258	1 157	«Конінклеке Бунге Б.В.», Нідерланди

Згідно з таблицею, найбільші транснаціональні корпорації (ТНК) в Україні за розміром чистого доходу в 2024 році здебільшого зосереджені в галузі оптової торгівлі продовольчими та непродовольчими товарами, а також у телекомунікаціях та роздрібній торгівлі. Лідером є «Філіп Моріс Сейлс енд Дистриб'юшн», яка демонструє найбільший чистий дохід у розмірі 51 971 млн грн, що свідчить про її стабільні позиції на ринку тютюнових виробів в Україні. Крім того, спостерігаємо також інших гравців на ринку тютюнових виробів – «Бритіш Американ Тобакко Сейлз енд Маркетинг Україна», яка займає третє місце, з чистим прибутком 1 856 млн грн, а також «Джей Ті Інтернешнл Компані Україна», яка також займається торгівлею тютюновими виробами і показує позитивні результати з чистим прибутком 2 575 млн грн. Ці ТНК мають значний вплив на економіку України, завдяки великим обсягам доходів, прибутків та створенню робочих місць.

Зважаючи на високий рівень доходів і прибутків транснаціональних корпорацій, можна зробити висновок, що найбільші іноземні інвестиції в Україну надходять від компаній, що працюють у секторі споживчих товарів, зокрема в тютюновій та продовольчій галузях. Це також свідчить про те, які країни мають найбільший економічний інтерес до України. Оскільки основні інвестори у цій сфері походять з таких країн, як Швейцарія, Великобританія та Нідерланди, наступний рисунок 2.3 показує, які саме країни є найбільшими інвесторами в українську економіку за останні роки.

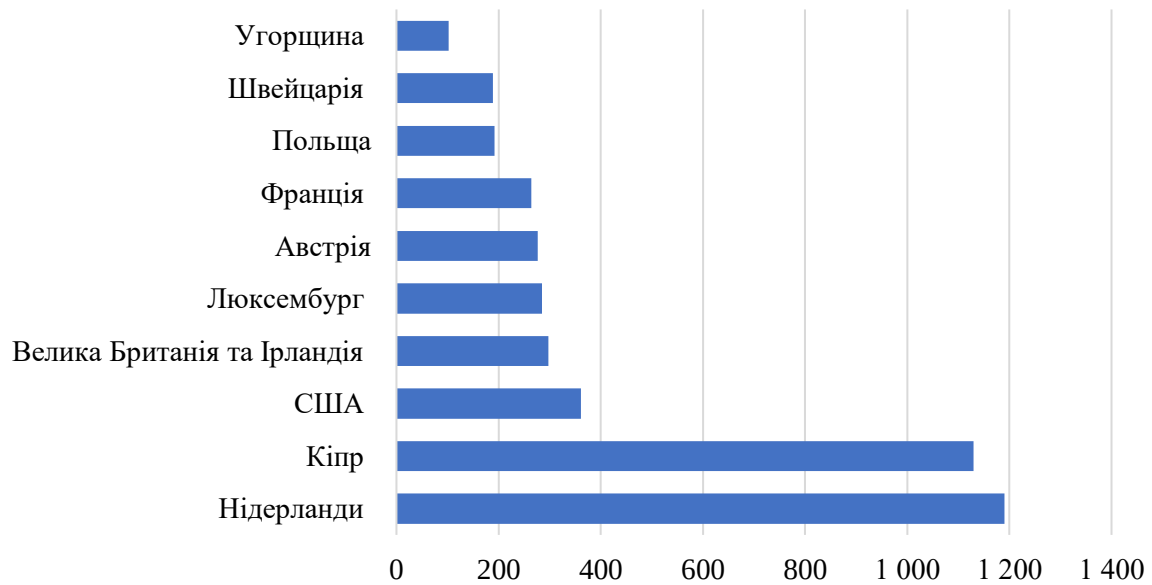

Рис 2.3 – Найбільші країни-інвестори в Україну за обсягом прямих іноземних інвестицій (ПІІ) за 2024 р., млн дол. США [27]

Отже, Транснаціональні корпорації мають значний вплив на економіку України, особливо в контексті залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Вони сприяють підвищенню ефективності виробництва, забезпечують технології, управлінський досвід і доступ до глобальних ринків. Спостерігається чітка залежність ПІІ від політичної та економічної ситуації в країні, зокрема, війна вплинула на інвестиційний клімат, проте інтерес до України зберігається.

Згідно з аналізом, ТНК активно працюють у таких галузях, як споживчі товари, телекомунікації та агробізнес, і продовжують впливати на економіку завдяки значним доходам, створенню робочих місць та підтримці інновацій. Найбільші іноземні інвестиції надходять від компаній у тютюновій та продовольчій галузях, що свідчить про високий економічний інтерес до України з боку таких країн, як Швейцарія, Великобританія та Нідерланди. У майбутньому Україні слід продовжувати реформи для покращення інвестиційного клімату, зокрема в галузях, де ТНК можуть стати потужними драйверами економічного розвитку.

2.3. ТНК і розвиток технологій та інновацій в Україні

Транснаціональні корпорації (ТНК) мають вирішальне значення в глобальній економіці, виконуючи роль основних драйверів технологічного прогресу та інновацій. Завдяки своїй міжнародній присутності, значним фінансовим можливостям і доступу до передових знань, ТНК можуть істотно впливати на технологічний розвиток країн, де вони ведуть свою діяльність. Це відбувається через інвестиції в дослідження та розробки, інтеграцію новітніх технологій у виробничі процеси та впровадження сучасних управлінських і організаційних практик. В умовах глобалізації та посилення економічної взаємозалежності, роль ТНК у стимулюванні технологічного розвитку стає надзвичайно важливою [28].

Для України, яка орієнтується на інтеграцію в глобальну економіку та модернізацію власного виробничого потенціалу, залучення ТНК є стратегічним пріоритетом. Діяльність ТНК може стимулювати технологічне оновлення, покращення конкурентоспроможності національних секторів і сприяти створенню нових робочих місць із високою доданою вартістю. Особливо важлива роль ТНК у процесі післявоєнної відбудови країни, оскільки залучення іноземних інвестицій та інноваційних технологій є ключовою умовою для відновлення економіки та забезпечення її сталого розвитку в майбутньому [28].

Сектор технологій та комунікацій безсумнівно займає провідну позицію серед галузей, в яких активно працюють ТНК в Україні. Це підтверджується значною присутністю міжнародних компаній, таких як EPAM Systems, GlobalLogic, Luxoft Solutions, Intellias та SoftServe Technologies в сфері ІТ, а також основними гравцями у телекомунікаціях – Київстар (частина групи VEON) і lifecell (Datagroup-Volia). Крім того, агротех є ще одним важливим сектором, де ТНК відіграють значну роль. Компанії, як Bunge, мають потужну присутність на українському ринку, що підкріплюється високим потенціалом країни в аграрному секторі.

Ці приклади показують, як стратегічні інвестиції ТНК у різні галузі можуть стати потужним фактором для розвитку інфраструктури, технологічного прогресу та підвищення конкурентоспроможності України на міжнародних ринках. Тому важливо звернути увагу на подальші перспективи та можливості для залучення іноземних інвестицій в ці сектори [29].

Трансфер технологій та інновацій від ТНК в Україну здійснюється через різні канали, одним із яких є відкриття дочірніх підприємств [30]. Ці підрозділи впроваджують у свою діяльність технології та стандарти, що застосовуються материнськими компаніями, адаптуючи їх до особливостей місцевого ринку. ТНК також можуть здійснювати передачу технологій через механізм спільних підприємств з українськими партнерами. Така співпраця забезпечує обмін знаннями, досвідом і технологіями між іноземними та місцевими учасниками, що може призвести до взаємного розвитку і стимулювання інновацій [31].

Одним із ключових каналів передачі передових технологій та інновацій є відкриття ТНК науково-дослідних центрів (R&D) в Україні. В Україні вже успішно працюють R&D-центри таких світових лідерів, як Google, Huawei, Samsung, Boeing, Oracle, Magento, Upwork, Viber та Reddit. Ці центри займаються не тільки дослідженнями та розробками, адаптуючи глобальні технології до українських умов або створюючи нові рішення, але й залучають висококваліфікованих українських спеціалістів, сприяючи підвищенню їхньої кваліфікації та розвитку передових знань [32].

Якщо говорити про типи інновацій та технологій, які ТНК впроваджують та розробляють в Україні, у сфері інформаційних технологій основними є новітні технології розробки програмного забезпечення, хмарні обчислення, штучний інтелект, кібербезпека та інші цифрові рішення [33].

У телекомунікаційному секторі ТНК, зокрема Київстар та lifecell, активно розвивають технології мобільного зв'язку нового покоління, включаючи 4G, а також готуються до впровадження технології 5G у майбутньому [34]. У той час, в агробізнесі ТНК сприяють впровадженню

сучасних технологій обробки землі, селекції рослин, зберігання та транспортування сільськогосподарської продукції [30]. Натомість, У фармацевтичному секторі ТНК сприяють постачанню на український ринок інноваційних лікарських засобів та сучасного медичного обладнання [29].

Залучення ТНК сприяє розвитку місцевих інноваційних екосистем та обміну знаннями. Це досягається через партнерство з українськими університетами та науково-дослідними організаціями, підтримку освітніх ініціатив, а також створення можливостей для стажування та працевлаштування випускників [35].

Присутність ТНК також формує конкурентне середовище, яке спонукає українські компанії інвестувати в інновації та покращувати свої технологічні можливості. Для глибшого розуміння внеску ТНК у науково-дослідний потенціал України, у Таблиці 2.4 представлено список основних R&D-центрів ТНК, які працюють в країні, з вказівкою їх галузевої належності та основних напрямків діяльності.

Таблиця 2.4 – Основні R&D-центри ТНК в Україні

Компанія	Галузь	Основні напрямки R&D в Україні	Місцезнаходження
Google	Інформаційні технології	Рекламні технології, хмарні сервіси (VMware Public Cloud)	Київ
Samsung	Електроніка	Кібербезпека, штучний інтелект, віртуальна та доповнена реальність, мультимедійний контент, “зелені” технології	Київ
Oracle	Інформаційні технології	Розробка програмного забезпечення	Київ
Huawei	Телекомунікації	Дослідження та розробка телекомунікаційного обладнання	Київ
Boeing	Аерокосмічна промисловість	Розробка програмного забезпечення для авіаційної галузі (через Sigma Software Group та ELEKS)	Київ, Львів
Upwork	Платформа для фрілансу	Розробка та підтримка платформи	Київ
Magento (Adobe)	Електронна комерція	Розробка платформи для електронної комерції	Київ
Viber (Rakuten)	Комунікації	Розробка та підтримка месенджера	Київ

Продовження Таблиці 2.4

1	2	3	4
Reddit	Соціальні мережі	Розробка та підтримка платформи, експериментальні технології	Київ
Snap (Snapchat)	Соціальні мережі	Розробка та підтримка месенджера, smart glasses, Bitmoji, Zenly	Київ
WIX	Розробка веб-платформ	Розробка та підтримка платформи	Дніпро

Джерело: розроблене автором на основі [31, 39, 40, 41]

Трансфер технологій та інновацій від ТНК в Україну відбувається через різні канали, такі як прямі інвестиції у дочірні підприємства та R&D-центри, спільні проекти та співпраця з місцевими навчальними і науковими установами. Це сприяє впровадженню передових технологій у ключових секторах української економіки та розвитку місцевої інноваційної екосистеми.

Вплив ТНК на розвиток основних технологічних секторів України є значним. У сфері інформаційних технологій (ІТ) ТНК займають провідну роль у розвитку цього динамічного та експортно орієнтованого сектору. Компанії, такі як GlobalLogic, EPAM, Luxoft, Intellias та SoftServe, не лише є великими роботодавцями і експортерами ІТ-послуг, але й важливими каналами для трансферу передових технологій та методологій розробки програмного забезпечення [33].

Наприклад, компанія GlobalLogic створила інноваційну платформу SDV Cloud Framework для автомобільної промисловості, яка була представлена на виставці CES 2024 [36]. Натомість у 2020 році EPAM була удостоєна міжнародної нагороди Pandemic Tech Innovation Award за розробку мобільного додатку COVID Resistance. [37]

Значну роль у залученні інвестицій до технологічного сектору відіграє ініціатива Дія Сіті, яка пропонує спеціальний податковий режим для ІТ-компаній. Цей режим включає знижені ставки податку на прибуток, єдиного соціального внеску та податку на доходи фізичних осіб для резидентів Дія Сіті, що робить Україну більш привабливою для інвестицій у сферу інформаційних технологій [38] Окрім того, уряд України підтримує розвиток індустриальних парків, надаючи різні пільги підприємствам, що працюють на їхній території,

зокрема компаніям, які займаються дослідженнями та розробками, а також ІТ-компаніям. [31]

Оцінка ефективності цих політик показує беззаперечно позитивні результати. Згідно з даними UkraineInvest, з моменту свого створення в 2016 році агенція змогла залучити та розблокувати 4 мільярди доларів США прямих іноземних інвестицій, з яких 638 мільйонів доларів було залучено тільки в 2020 році. Це свідчить про те, що державні зусилля мають неабиякі позитивні наслідки. [39]

Проте, повномасштабне вторгнення Росії в Україну в 2022 році значно погіршило інвестиційний клімат. Для відновлення та подальшого зростання обсягів ПІІ необхідно вжити додаткових заходів, насамперед, потрібно продовжувати роботу над поліпшенням бізнес-клімату в країні, зменшенням бюрократичних бар'єрів і забезпеченням суворого дотримання принципу верховенства права.

Слід значно посилити захист інтелектуальної власності, оскільки це є критично важливим для стимулювання інвестицій у науково-дослідну діяльність та передачу новітніх технологій. Також важливо активно розширювати міжнародну співпрацю та повною мірою використовувати можливості, що виникають в рамках євроінтеграційних процесів, для залучення іноземних інвестицій з країн ЄС та інших розвинених держав.

У контексті майбутньої післявоєнної відбудови України, уряду слід розробити спеціальні програми та запровадити додаткові стимули для залучення ТНК у пріоритетні сектори економіки, зокрема у сферу технологій та інновацій. Це допоможе не лише відновити зруйновану інфраструктуру, але й модернізувати економіку, використовуючи новітні технології.

Уряд України безперервно працює над залученням ТНК та стимулюванням інновацій, пропонуючи різноманітні інструменти підтримки. Однак війна внесла суттєві корективи, і для відновлення інвестиційної привабливості важливо продовжувати реформи, особливо в напрямках

покращення бізнес-клімату, захисту інтелектуальної власності та міжнародної співпраці.

Отже, можна стверджувати, що транснаціональні корпорації відіграють важливу роль у розвитку технологій та інновацій в Україні. Вони є не лише джерелом значних прямих іноземних інвестицій, а й ефективним механізмом трансферу передових технологій, управлінських практик і глобального досвіду. Завдяки їхній присутності в таких динамічних секторах, як ІТ, телекомунікації, агропромисловість і фармацевтика, формується сучасна інноваційна екосистема, що сприяє зростанню технологічної спроможності країни, створенню робочих місць з високою доданою вартістю та модернізації виробничих процесів. Висока концентрація R&D-центрів провідних ТНК в Україні засвідчує міжнародне визнання інтелектуального та професійного потенціалу українських спеціалістів.

Разом з тим, для повного розкриття інноваційного потенціалу співпраці з ТНК необхідне подальше вдосконалення інституційного середовища, посилення захисту інтелектуальної власності, спрощення регуляторних процедур та стимулювання створення високотехнологічних кластерів. Особливої актуальності ці питання набувають у контексті післявоєнної відбудови України, коли іноземні інвестиції й передові технології мають стати рушіями економічного відновлення та довгострокової модернізації. Відповідальна державна політика у сфері інновацій та партнерства з транснаціональним бізнесом може забезпечити Україні нову якість економічного зростання та інтеграцію в глобальні технологічні ланцюги.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З ТНК

3.1. Ризики та негативні наслідки впливу ТНК на національну економіку

Вплив транснаціональних корпорацій (ТНК) на національну економіку є складним і часто стає темою для обговорень. З одного боку, ТНК можуть бути важливим джерелом прямих іноземних інвестицій (ПІІ), сприяти створенню нових робочих місць, передачі технологій, інтеграції в глобальні ланцюги створення вартості та стимулювати економічне зростання. З іншого боку, їхня значна економічна сила і глобальний масштаб діяльності можуть призвести до ризиків та негативних наслідків для країн, які приймають інвестиції, особливо для економік, що знаходяться на етапі переходу, таких як Україна. Ці ризики можуть проявлятися в різних аспектах, таких як економічні, соціальні, екологічні, управлінські та технологічні проблеми. [43]

Серед головних економічних загроз від діяльності ТНК особливо виділяється їхній негативний вплив на конкурентне середовище в країні та можливе витіснення локальних підприємств. ТНК зазвичай володіють значно потужнішими конкурентними перевагами порівняно з місцевими компаніями: більшими фінансовими можливостями, сучасними технологіями, розвиненими міжнародними ланцюгами постачання та прогресивними маркетинговими інструментами. Через це локальним, менш масштабним підприємствам важко ефективно конкурувати, що може призвести до їх поступового зникнення з ринку. 1 Коли потужні ТНК активно діють на ринку, це сприяє його концентрації та дозволяє їм формувати домінуюче становище або навіть монополію. Як наслідок, загальна конкуренція на ринку знижується, обмежується вибір для споживачів, а ТНК отримують можливість нав'язувати власні умови, включно з ціновою політикою, що шкодить як споживачам, так і дрібнішим конкурентам. [44]

Крім того, важливим економічним наслідком діяльності іноземних інвесторів є процес репатріації прибутків. Ключовою особливістю прямих іноземних інвестицій (ПІІ) виступає можливість закордонних інвесторів повертати у свої країни отримані прибутки, дивіденди та інші доходи від вкладень у країні-реципієнті. Хоча спочатку надходження ПІІ позитивно впливають на платіжний баланс, подальше систематичне виведення прибутків призводить до відпливу капіталу. [45] Якщо обсяги таких переказів за кордон значні й регулярні, це негативно позначається на поточному рахунку та загальному стані платіжного балансу приймаючої країни.

Для України виведення доходів нерезидентами традиційно становило істотний відтік коштів – близько 10% усіх платежів за поточним рахунком, безсумнівно погіршує сальдо поточного рахунку. [46] Масштабна репатріація прибутків транснаціональними корпораціями може звести нанівець позитивний ефект від притоку ПІІ для валютних резервів України та її макроекономічної стабільності, потенційно посилюючи залежність від зовнішньої фінансової допомоги для підтримки платіжного балансу під час складного відновлювального періоду. [45]

ПІІ часто розглядаються як інструмент покращення платіжного балансу, проте довгостроковий результат залежить від співвідношення між припливом капіталу та наступним відтоком через репатріацію прибутків. Україна вже зіштовхується з макроекономічними труднощами, включаючи нестабільність національної валюти та залежність від міжнародної фінансової підтримки. Значні відтоки прибутків зменшують чистий приріст іноземної валюти від ПІІ, що може загострювати ці проблеми та робити економіку більш залежною від офіційної зовнішньої допомоги для підтримання стабільності та фінансування відбудови. [46]

Також до негативних аспектів діяльності транснаціональних корпорацій належать податкові ризики та схеми ухилення від оподаткування. Оперуючи в різних країнах з відмінними податковими системами, ТНК можуть застосовувати комплексні стратегії, зокрема трансфертне ціноутворення, що

застосовується задля штучного регулювання цін у внутрішньокорпоративних операціях, щоб перенаправляти прибутки з юрисдикцій із вищим оподаткуванням, як-от Україна, до територій із нижчими податковими ставками, таким чином знижуючи своє загальне податкове навантаження у глобальному масштабі. [45]

Незважаючи на те, що ТНК роблять певний внесок у податкові надходження України, агресивні методи мінімізації податків можуть суттєво зменшувати обсяг корпоративного податку, сплаченого в українську скарбницю. Це потенційно позбавляє державу значних фінансових ресурсів, які могли б бути спрямовані на суспільні послуги, розвиток інфраструктури та відбудову після воєнних руйнувань. Масштаб можливих втрат доходів через ухилення від оподаткування є значним, що підтверджують оцінки в інших контекстах. [44]

Податкова оптимізація ТНК становить прямий відтік потенційних бюджетних надходжень у період, коли фіскальні потреби України на оборону, соціальну підтримку та відновлення є надзвичайно високими через війну. Український уряд зазнає колосального фіскального тиску, маючи великі дефіцити бюджету. Фінансування військових потреб та планування відбудови вимагає максимальної мобілізації внутрішніх доходів. Коли ТНК, що функціонують в Україні, ефективно зменшують свою оподатковувану базу за допомогою таких практик, як трансфертне ціноутворення, вони скорочують обсяг коштів, доступних державі. Цей вплив особливо критичний у нинішній кризовій ситуації, де кожна гривня податкових надходжень має життєво важливе значення для національного виживання та відродження. [47]

Структурні зміни в економіці представляють собою ще один важливий аспект впливу іноземних інвестицій ТНК. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) здатні формувати структурний профіль економіки країни-реципієнта, зосереджуючись у окремих галузях і залишаючи інші без уваги. Це може спричиняти диспропорційний розвиток та потенційно загострювати наявні економічні дисбаланси або слабкі місця. [46]

Транснаціональні корпорації переважно спрямовують кошти у сектори з швидкою окупністю та гарантованими ринками збуту, що не завжди узгоджується зі стратегічними пріоритетами приймаючої країни щодо довготермінового, збалансованого економічного розвитку. Досвід України показує, що іноземні інвестори демонстрували обмежену зацікавленість у фінансуванні інноваційної діяльності або суттєвому оновленні виробничих потужностей, віддаючи перевагу отриманню стабільного прибутку від внутрішнього ринку. [46]

Суттєва частка декларованих ПІІ в Україні була ідентифікована як “офшорна капіталізація” або round-tripping операції, що передбачають виведення резидентами капіталу за кордон, які потім повертаються в країну-резидента у вигляді ПІІ. Основна проблема цих операцій полягає у тому, що вони тільки створюють враження надходжень інвестицій до країни, хоча насправді це просто повернення раніше виведеного капіталу у формі ПІІ. І з рис. 3.1, можна побачити частку операцій round-tripping в структурі прямих іноземних інвестицій в Україну. Наведений графік демонструє значний вплив операцій round-tripping на структуру та динаміку прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну за період 2010-2024 років. З рисунку видно, що особливо в 2010-2013 роках частка round-tripping інвестицій (як у банківському секторі, так і в інших галузях) була доволі суттєвою в загальному обсязі ПІІ. У 2012 році спостерігався пік таких операцій. [48]

Після 2014 року відбулося різке зниження як загального обсягу ПІІ, так і операцій round-tripping, що пов'язано із політико-економічною кризою. В подальші роки (2015-2019) спостерігалася певна стабілізація із поступовим зниженням як обсягів ПІІ, так і їхньої частки у ВВП. Примітно, що розрив між лініями “Прямі інвестиції в Україну, у % до ВВП” та “Прямі інвестиції в Україну (без round tripping), у % до ВВП” значно зменшився в останні роки, що свідчить про зниження ролі round-tripping операцій у структурі ПІІ.

Це може вказувати на певне покращення якості іноземних інвестицій в Україну та зменшення масштабів повернення українського капіталу з офшорів

під виглядом іноземних інвестицій, хоча загальний обсяг ПІІ також суттєво знизився порівняно з докризовим періодом.

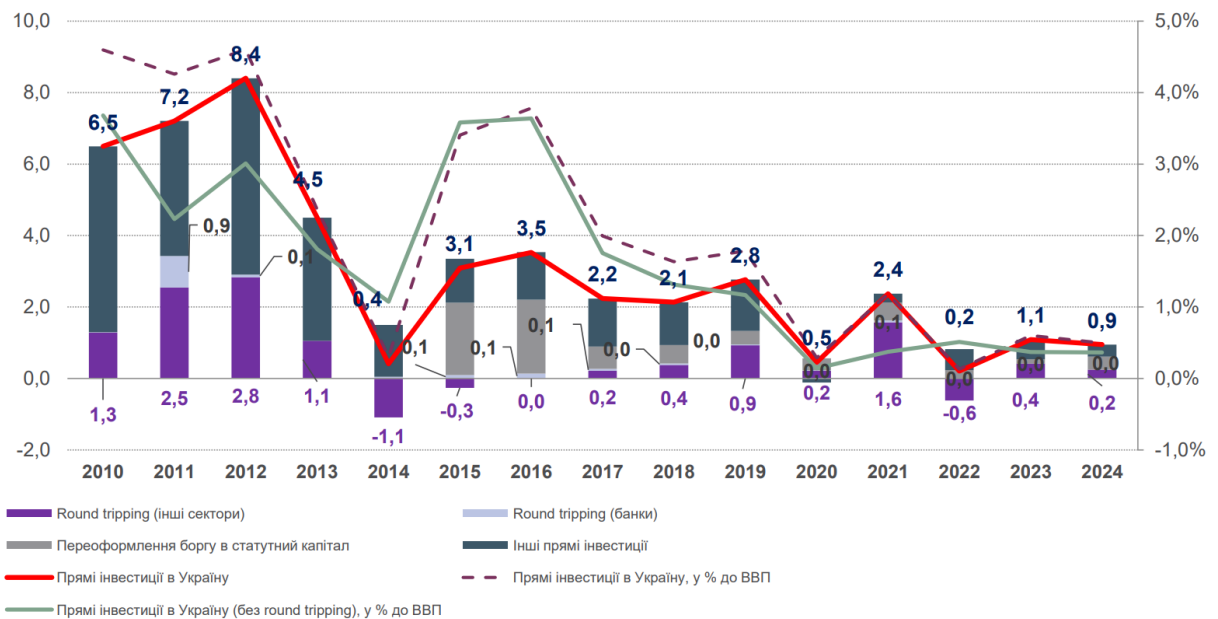

Рис 3.1 – Частка операцій round-tripping в обсягу ПІІ в Україні за 2010-2024 рр., млрд дол. США [48]

Загалом, такий тип інвестицій рідко сприяє справжнім структурним перетворенням або технологічному трансферу і може викривляти реальну картину іноземної участі, підвищуючи вразливість економіки до раптових відтоків капіталу, які поглиблюють кризові явища. [43]

Історичний патерн ПІІ в Україні, з концентрацією в певних секторах і значним оминанням інновацій та глибокої промислової модернізації, вказує на те, що приплив іноземного капіталу не став послідовним каталізатором структурних економічних трансформацій, необхідних для сталого зростання з високою доданою вартістю. Переважання “офшорного” або циркулюючого капіталу під виглядом ПІІ висвітлює глибшу проблематику внутрішнього врядування та втечі капіталу. Ця категорія “інвестицій” з меншою ймовірністю сприятиме автентичному структурному економічному розвитку або довготривалій стабільності порівняно зі стратегічними ПІІ від надійних джерел. [46]

Значний обсяг “ПП” в Україні надходить з офшорних юрисдикцій і часто є реімпортованим українським капіталом. Цей капітал керується здебільшого міркуваннями податкової оптимізації чи захисту активів, а не стратегічним промисловим розвитком або передачею технологій. Його присутність викривляє статистику ПП і не представляє стабільне, довгострокове джерело іноземного капіталу для структурних перетворень. Його волатильність може посилювати економічні кризи, а його спрямованість на фінансові потоки та володіння активами, а не на трансформацію реальної економіки. [46]

Попри те, що транснаціональні корпорації виступають вагомими джерелами технологічного та інноваційного розвитку, їхня присутність може створювати технологічну залежність країни-реципієнта і стримувати формування власного інноваційного потенціалу. Серед ключових ризиків варто відзначити недостатній рівень передачі технологій та науково-дослідних розробок. Хоча прямі іноземні інвестиції потенційно сприяють впровадженню нових технологій і знань, існує загроза того, що найцінніші науково-дослідні роботи та високотехнологічні процеси залишатимуться в країнах походження ТНК. Це може обмежувати глибину технологічного трансферу та перешкоджати розвитку власного інноваційного потенціалу України. [46]

Дослідження демонструють, що історично ПП в Україні не відігравали визначальної ролі у стимулюванні інноваційного розвитку чи модернізації виробництва, зосереджуючись натомість на отриманні доходу на існуючих ринках. Переважаюча модель ПП в Україні, з концентрацією в окремих секторах і недостатньою увагою до інновацій та глибокої промислової модернізації, свідчить про те, що надходження закордонного капіталу не стало послідовним каталізатором структурних економічних перетворень, необхідних для стійкого зростання з високою доданою вартістю. [43]

Задекларованою метою України є перехід до інноваційної, високотехнологічної економіки. Проте попередні патерни ПП демонструють домінування таких секторів як торгівля, фінанси або видобуток сировини, з

обмеженими вкладеннями у науково-дослідні роботи чи високотехнологічне оновлення виробництва. Це вказує на потенційну невідповідність між інтересами інвесторів (прибутковість на наявних ринках) та довгостроковими потребами розвитку України (перехід до діяльності з вищою доданою вартістю). За відсутності цілеспрямованої політики, післявоєнні прямі іноземні інвестиції можуть закріпити цю модель, замість того, щоб сприяти бажаним структурним змінам. [49]

Також суттєвим ризиком, що посилюється діяльністю ТНК та воєнними діями, є “відтік мізків” і втрата людського капіталу. ТНК, пропонуючи привабливі умови праці, можуть залучати найкращих фахівців, спричиняючи відплив кваліфікованих кадрів з вітчизняних підприємств, наукових установ та державного сектору [50]. Військовий конфлікт значно загострив цю проблему через масову еміграцію та мобілізацію, що спричинило дефіцит кваліфікованої робочої сили, зокрема ІТ-спеціалістів та науковців. Втрата цього людського капіталу підриває інноваційний потенціал України.

Створення транснаціональними корпораціями центрів науково-дослідних робіт в Україні використовує місцевий кадровий потенціал, але викликає питання, чи цей потенціал переважно працює на глобальні дослідження, а не на розвиток власного українського інноваційного потенціалу та інтелектуальної власності. ТНК приваблює кваліфікована ІТ-робоча сила України, тому вони розташовують тут дослідницькі центри. Це забезпечує зайнятість та використовує місцеві компетенції. Однак основна функція офшорних центрів НДДКР часто полягає у забезпеченні економічно ефективної розробки для глобальних продуктів материнської компанії. Інтелектуальна власність, створена таким чином, зазвичай належить іноземній материнській компанії. Це означає, що хоча таланти знаходяться в Україні, інноваційні результати та їх комерційні переваги можуть акумулюватися переважно за кордоном, потенційно обмежуючи розвиток потужної, незалежної української інноваційної екосистеми та високотехнологічних галузей, заснованих на власній національній інтелектуальній власності. [51]

Нарешті, існує ризик технологічної залежності національної промисловості. Надмірна опора на іноземні технології, компоненти чи програмне забезпечення може зробити вітчизняну промисловість вразливою до зовнішніх чинників, як-от зміни в політиці ТНК, санкції або порушення ланцюгів постачання. Війна в Україні підкреслила цю вразливість, оскільки оборонно-промисловий комплекс суттєво залежить від іноземної військової допомоги та компонентів. Потреба у залученні інвестицій для модернізації промисловості та розвитку нових технологій, особливо у сфері оборони, вимагає стратегічного підходу, який забезпечить не просто імпорт технологій, а й розвиток власних можливостей та зменшення критичної залежності. [52]

Необхідність стратегічних інвестицій для нарощування самостійних можливостей, особливо в оборонно-промисловому комплексі, є вирішальною для зменшення критичної технологічної залежності від іноземних постачальників та забезпечення довгострокової національної безпеки й стійкості. Війна виявила критичну залежність України від зовнішніх поставок у ключових секторах, зокрема в обороні. Хоча іноземні інвестиції та співпраця є життєво важливими для модернізації та розвитку, якщо вони не супроводжуються цілеспрямованою політикою з розвитку власних науково-дослідних та виробничих можливостей, Україна ризикує замінити одну форму залежності на іншу. Побудова сильної, інноваційної національної промисловості, здатної виробляти критично важливі технології та компоненти (особливо подвійного призначення), вимагає інвестицій, які сприяють передачі ноу-хау, розвитку місцевих НДДКР та інтеграції українських компаній у глобальні ланцюги створення вартості не лише як постачальників робочої сили чи сировини, але й як розробників та виробників високотехнологічної продукції. [52]

Отже, діяльність транснаціональних корпорацій в українській економіці, попри можливі переваги, несе з собою істотні загрози та негативні ефекти, які загострюються в контексті триваючого військового конфлікту. Серед економічних викликів виділяється можливе витіснення місцевих

підприємств, суттєвий вплив фінансових ресурсів через виведення прибутків за кордон, проблеми у сфері оподаткування та схеми податкової оптимізації, а також зростаюча залежність від зарубіжного капіталу та зовнішніх ринків, що може гальмувати необхідні структурні реформи.

Натомість, технологічні виклики включають недостатній трансфер технологій та науково-технічних розробок, посилення “відтоку мізків” і втрату інтелектуального капіталу, а також ризик технологічної залежності вітчизняної промисловості.

Для ефективного подолання цих викликів українському уряду необхідна цілеспрямована політика, зміцнення регуляторних та інституційних спроможностей, забезпечення прозорості та верховенства права, а також стратегічний підхід до залучення прямих іноземних інвестицій, що відповідатиме довгостроковим національним інтересам та цілям сталого розвитку.

3.2 Особливості державного регулювання транснаціональної діяльності в Україні

Транснаціональні корпорації виступають ключовими гравцями сучасного глобального економічного середовища, здійснюючи свою діяльність у численних країнах світу. Їхня присутність на українському ринку має стратегічне значення, оскільки вони є вагомим джерелом закордонних інвестицій, передових технологій та управлінських практик, а також сприяють входженню української економіки до світових ланцюгів доданої вартості. Функціонування цих міжнародних бізнес-структур на території України регулюється комплексною державною системою, що ґрунтується на вітчизняному законодавстві та широкому спектрі міжнародних угод.

Державне регулювання діяльності транснаціональних корпорацій в Україні характеризується багатовекторністю. З одного боку, воно націлене на формування привабливого інвестиційного клімату для залучення іноземного

капіталу та стимулювання економічного розвитку. З іншого боку, воно забезпечує захист національних пріоритетів, включаючи сприяння чесній конкуренції, дотримання соціальних та екологічних норм, а також збереження економічної безпеки держави в умовах глобалізаційних процесів. Євроінтеграційний курс України виступає потужним стимулом для вдосконалення регуляторної системи, що передбачає послідовне наближення національного законодавства та адміністративних механізмів до європейських стандартів і норм.

Якщо говорити про правове регулювання функціонування транснаціональних корпорацій на території України здійснюється за трирівневою системою нормативного забезпечення, що охоплює внутрішнє законодавство, двосторонні міждержавні угоди та багатосторонні міжнародні договори, це можна побачити з рис. 3.2.

Отож, перший рівень охоплює національну нормативно-правову базу, спрямовану на регулювання міжнародної економічної діяльності, створення сприятливих умов для ТНК та залучення іноземних інвестицій. Натомість другий рівень охоплює міждержавні двосторонні інвестиційні договори між Україною та іншими країнами. Україна підписала понад 50 таких угод, які забезпечують стабільні та прозорі умови для іноземних інвесторів. І на останок, третій рівень - Представлений міжнародними багатосторонніми договорами, часто регіонального характеру. Така трирівнева система забезпечує комплексне правове регулювання діяльності ТНК на території України, сприяючи покращенню соціально-економічного середовища, збільшенню притоку іноземного капіталу та стимулюванню інноваційної активності. [53]

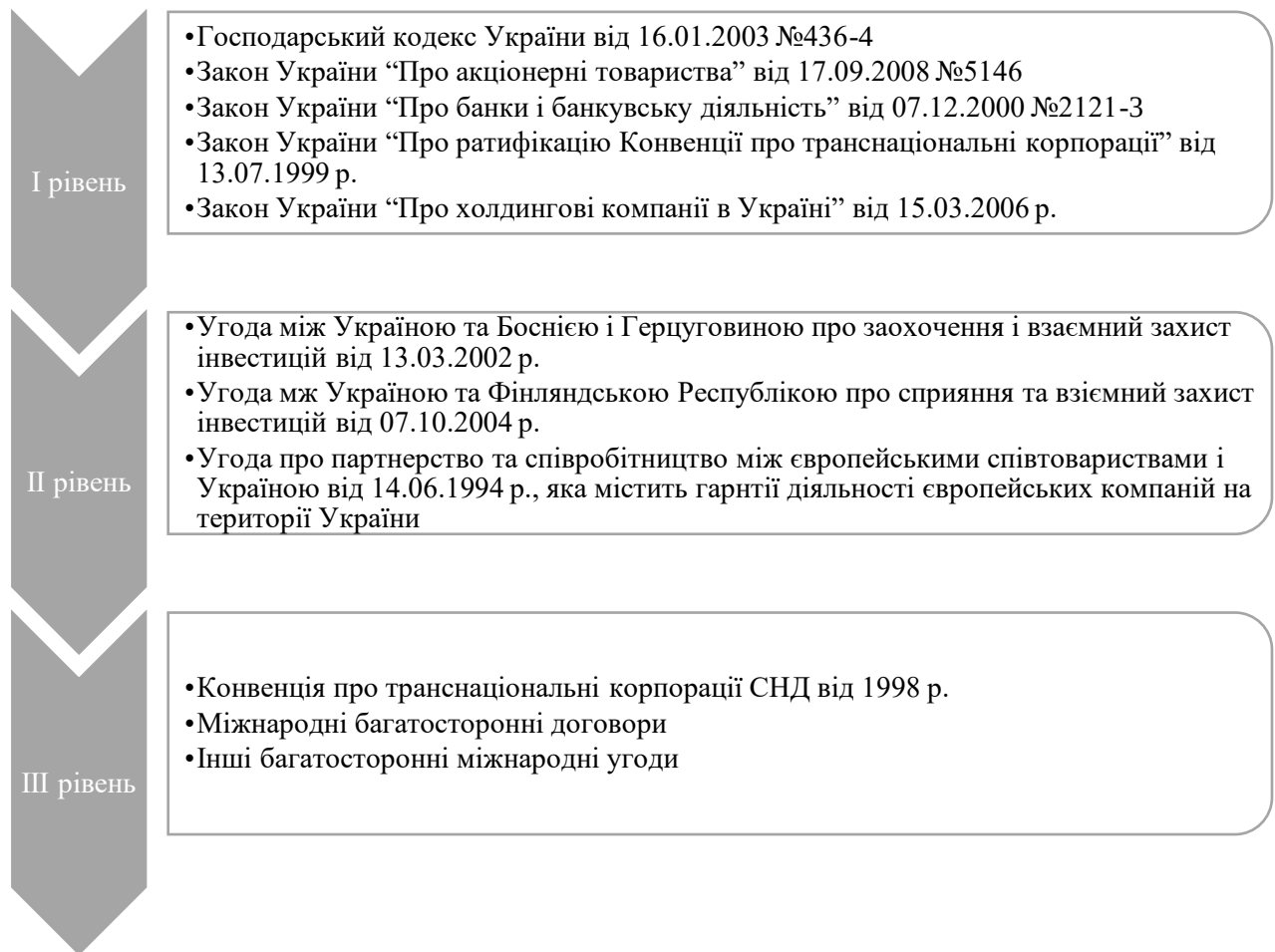

Рис 3.2 – Система правового регулювання діяльності транснаціональних корпорацій (ТНК) в Україні [53]

Комплексна законодавча база України, що включає національні закони та міжнародні угоди, формує юридичне підґрунтя для функціонування зарубіжних інвесторів та міжнародних корпорацій на українському ринку. Ключовими нормативними актами, які встановлюють загальні правові умови та гарантії для інвестиційної діяльності, виступають Закон України «Про інвестиційну діяльність» (прийнятий у 1991 році) та Закон України «Про режим іноземного інвестування» (ухвалений у 1996 році). [54]

Законодавство України запроваджує принцип національного режиму щодо іноземних інвесторів, забезпечуючи їм правові умови, які є не менш сприятливими порівняно з умовами для вітчизняних інвесторів. Будь-які відхилення від цього принципу можуть бути встановлені виключно на рівні законів України або міжнародних договорів. [55]

Іноземні інвестиції в Україні дозволені у всіх об'єктах, не заборонених законом, у різних формах: пайова участь у спільних підприємствах, створення іноземних підприємств чи філій, придбання майна та цінних паперів, користування землею та ресурсами, діяльність за угодами про розподіл продукції тощо. Обмеження можуть встановлюватися лише на законодавчому рівні. [54]

Держава гарантує захист іноземних інвестицій від примусового вилучення (крім визначених законом випадків) з обов'язковою компенсацією та надає право застосовувати попереднє законодавство, якщо нові норми погіршують умови інвестування. При припиненні діяльності інвестор має право повернути інвестиції та доходи. [54]

Підприємства з іноземними інвестиціями (від 10% іноземного капіталу) та повністю іноземні підприємства регулюються Господарським кодексом та спеціальними законами [54]. Для окремих галузей чи територій можуть встановлюватися обмеження участі іноземних інвесторів з міркувань національної безпеки. [56]

Система державних органів забезпечує регулювання транснаціональної діяльності, в таких напрямках: економічна, соціальна, інформаційна, політична та адміністративна. Рисунок 3.1 показує структуру державного регулювання транснаціональних корпорацій ТНК в Україні. Основними суб'єктами регулювання є Президент, Верховна Рада, Кабінет Міністрів і безпосередньо міністерства. Регулювання охоплює п'ять складових: політичну, адміністративну, економічну, інформаційну та соціальну.

Кожна складова виконує свої функції — від контролю і підтримки до нормативного забезпечення, фінансової допомоги, моніторингу діяльності та розвитку кадрового потенціалу. Такий комплексний підхід забезпечує ефективний державний вплив на діяльність ТНК.

Рис 3.1 – Модель регулювання діяльності транснаціональних корпорацій в Україні [53]

Слід зауважити, що кожна державна інституція виконує власні спеціалізовані функції та має визначені повноваження в кожній зі сфер, це можна побачити з таблиці 3.1

Таблиця 3.1 – Державні органи України, відповідальні за регулювання діяльності транснаціональних корпорацій

Орган державного регулювання	Функція
Міністерство економіки України	Центральний орган виконавчої влади відповідає за розробку та впровадження державної політики щодо інвестиційної діяльності. Серед його ключових завдань – сприяння залученню закордонних інвестицій, створення нормативно-правових документів, надання підтримки інвестиційним проєктам та узгодження роботи інших державних інституцій у інвестиційній сфері.
Державна податкова служба України (ДПС)	Ця інституція забезпечує податковий нагляд за виконанням податкового законодавства усіма господарюючими суб'єктами, зокрема компаніями з іноземним капіталом та зарубіжними підприємствами, що функціонують в Україні через постійні представництва. У межах своїх повноважень вона реєструє постійні представництва нерезидентів, проводить податкові інспекції та контролює дотримання податкових вимог щодо контрольованих іноземних компаній.

Продовження таблиці 3.1

1	2
Державна митна служба України	Цей орган відповідає за митне регулювання й контроль транскордонного переміщення товарів, транспорту та іншого майна через український митний кордон. Це стосується також обладнання і матеріалів, які імпортуються як складова іноземних інвестицій або для виробничих потреб підприємств, що мають у своєму капіталі іноземні інвестиції.
Антимонопольний комітет України (АМКУ)	Це державний орган зі спеціальним статусом, який контролює дотримання законодавства про захист економічної конкуренції. Він запобігає, виявляє та зупиняє порушення, такі як зловживання монополією, картельні змови та неправомірні злиття. Діяльність АМКУ охоплює всі дії, що впливають на конкуренцію в Україні, незалежно від резидентства учасників.
Національний банк України (НБУ)	Цей ключовий суб'єкт відіграє визначальну роль у валютному регулюванні та нагляді, встановлюючи нормативи проведення валютних операцій на території України. До його компетенції належить регламентація переміщення капіталу, здійснення інвестиційних процесів, повернення доходів та регулювання розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності.
Державна установа «Офіс із залучення та підтримки інвестицій» (UkraineInvest)	Спочатку створена як консультативно-дорадчий орган при Кабміні, ця установа пізніше була перетворена на державну організацію для залучення прямих іноземних інвестицій та підтримки діючих інвесторів. Вона забезпечує інвесторів свіжою інформацією, бізнес-консультаціями, допомагає виявляти інвестиційні перспективи, полегшує комунікацію з державними структурами всіх рівнів та сприяє розв'язанню системних проблем інвесторів. Її робота націлена на вдосконалення інвестиційного середовища та усунення бар'єрів для інвестиційної діяльності.

Джерело: розроблено автором на основі [56, 57, 58, 59, 60, 61]

Натомість з Рис 3.2 можна побачити систему державного регулювання діяльності ТНК, яка складається з окремих компонентів, принципів, методів, форм та інструментів впливу. Методи державного регулювання являють собою способи, за допомогою яких держава впливає на суб'єктів ринкової економіки, щоб забезпечити оптимальні умови для їх ефективного функціонування у рамках визначеної економічної політики. [62, с. 349]. Для регулювання ТНК в Україні держава застосовує правові інструменти, адміністративні заходи (включаючи примус, заборони та дозволи), а також економічні методи (наприклад, стимулювання розвитку та державно-приватне партнерство). [62, с. 351].

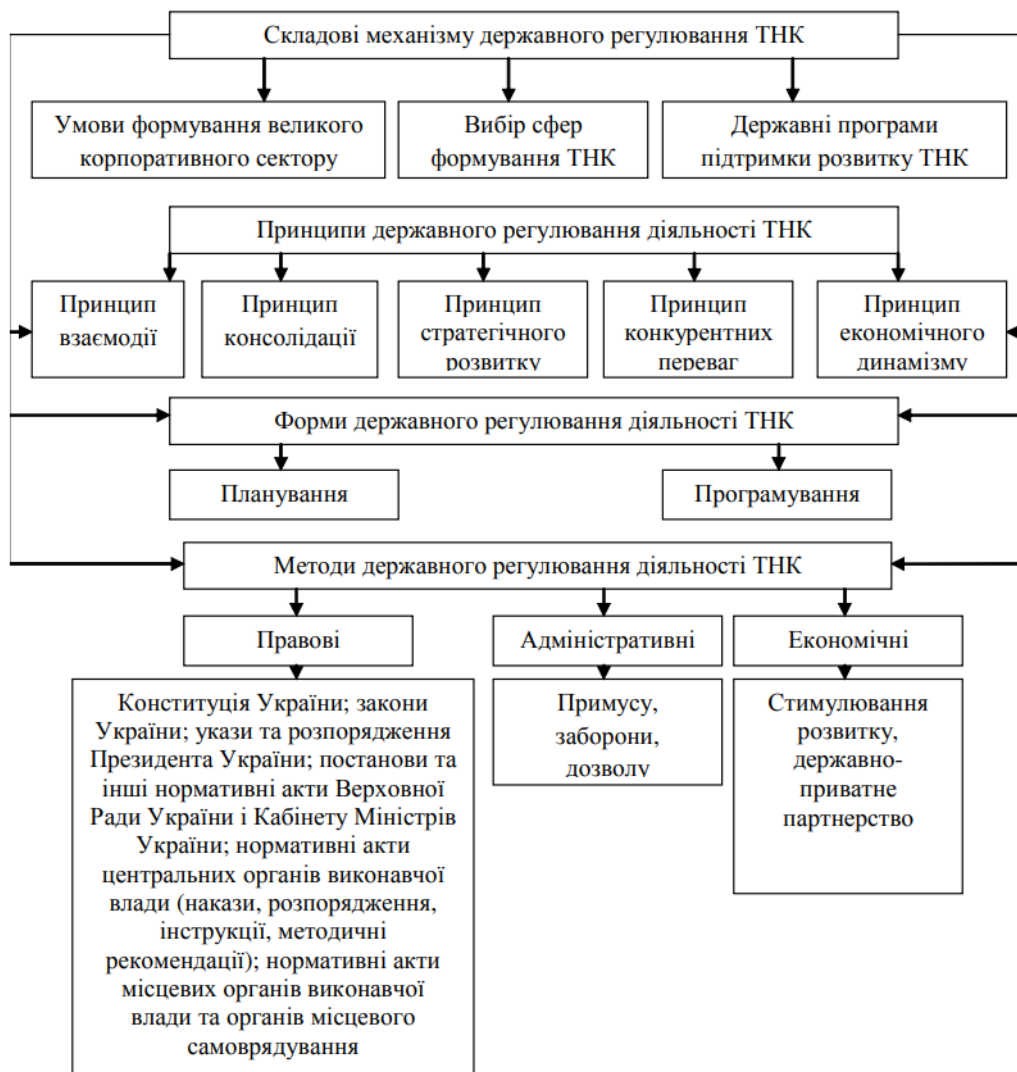

Рис 3.2 – Механізми регулювання діяльності транснаціональних корпорацій в Україні [53]

Серед основних принципів державного регулювання діяльності транснаціональних корпорацій можна визначити наступні:

- Принцип взаємодії, що передбачає координацію та співпрацю різних органів державної влади у процесі регулювання діяльності ТНК.

- Принцип консолідації, спрямований на формування цілісного регуляторного механізму, який комплексно охоплює всі аспекти функціонування ТНК та сприяє їхньому розвитку.

- Принцип стратегічного розвитку, що реалізується через використання програмно-цільових методів державного регулювання для досягнення довгострокових цілей.

- Принцип конкурентних переваг, зосереджений на створенні умов для підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

- Принцип економічного динамізму, націлений на стимулювання розвитку як економічної системи в цілому, так і окремих її складових. [53]

Крім регулювання діяльності ТНК, в Україні діє система стимулів для їх залучення на ринок та подальший розвиток. Серед основних ініціатив держави, можна виділити співпраці з міжнародними партнерами для розробки Національної Стратегії збільшення прямих іноземних інвестицій в Україну на період до 2030 року. Цей стратегічний документ визначає ключові галузі економіки, що є пріоритетними для залучення інвестицій (інноваційні технології, агропромисловий комплекс, енергетичний сектор, виробнича сфера, інфраструктура), а також передбачає комплекс заходів, спрямованих на оптимізацію інвестиційного клімату. Зазначене свідчить про цілеспрямовану політику держави щодо активізації залучення ПІІ.

Для стимулювання іноземних інвестицій у пріоритетні економічні сектори та великі проєкти Україна запровадила ряд спеціальних інвестиційних режимів та заохочень, які наведені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Порівняння інвестиційних стимулів в Україні

Тип режиму/стимулу	Критерії для отримання	Основні пільги	Строк дії пільг
Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проєктів зі значними інвестиціями»	Інвестиції > 20 млн євро; створення $\geq$ 80 робочих місць; реалізація протягом $\leq$ 5 років.	Звільнення від податку на прибуток; звільнення від ввізного мита та ПДВ на нове обладнання; пільги із земельного оподаткування; можливість прямого договору з державою.	До 5 років
Режим Дія City (для сектору ІТ)	Реєстрація в Україні; відповідні види ІТ-діяльності; середня винагорода $\geq$ 1200 євро; середня кількість осіб $\geq$ 9; частка кваліфікованого доходу $\geq$ 90%.	Знижене оподаткування праці (5% ПДФО, 22% ЄСВ від мін. ЗП, 5% військовий збір); 9% податок на виведений капітал або 18% податок на прибуток; гнучкі трудові відносини (гіг-контракти); захист ІВ.	Не визначено (діє, поки компанія відповідає критеріям)

Продовження Таблиці 3.2

1	2	3	4
Індустріальні парки та зони пріоритетного розвитку	Інвестування в межах зареєстрованого індустріального парку/зони.	Звільнення від податку на прибуток; звільнення від ПДВ та мита на обладнання; компенсація підключення до мереж; зниження муніципальних податків.	До 10 років

Джерело: розроблено автором на основі [56, 63, 64, 65]

Стратегічний підхід України до залучення іноземних інвестицій проявляється у використанні цільових стимулів, таких як Закон про значні інвестиції, Дія City та індустріальні парки. Це спрямовано на залучення капіталу у визначені сектори (великі проєкти, ІТ, пріоритетні галузі) та регіони, що потребують розвитку чи відновлення. На відміну від універсального національного режиму, така політика активно формує структуру ПІІ відповідно до національних потреб, що є особливо актуальним в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Отже, система державного регулювання транснаціональної діяльності в Україні є багаторівневою та комплексною, поєднуючи національне законодавство з міжнародними угодами. Такий підхід створює правове підґрунтя для функціонування ТНК, сприяє залученню інвестицій і підтримує економічну безпеку держави.

Водночас актуальним залишається завдання посилення стимулювання ТНК до співпраці з Україною через цільові інструменти підтримки та вдосконалення регуляторного середовища. У цьому контексті важливого значення набуває аналіз діючих інвестиційних стимулів, що й стане предметом наступного розділу.

3.3. Перспективи розвитку співпраці з ТНК

Транснаціональні корпорації (ТНК) є ключовими гравцями сучасної глобальної економіки, що стимулюють процеси глобалізації та

інтернаціоналізації виробництва й капіталу. Їхня діяльність забезпечує міжнародний рух капіталу, технологій, управлінської експертизи та відкриває доступ до різноманітних ринків.

Для України в контексті післявоєнної відбудови та прагнення до повноцінної інтеграції у світову економіку, співпраця з ТНК набуває стратегічного значення. Така взаємодія сприяє економічній стабілізації, наповненню бюджетів різних рівнів, фінансуванню оборонних потреб та створенню нових робочих місць.

ТНК виступають потужними драйверами економічного розвитку через впровадження інноваційних технологій та сучасних управлінських практик, що суттєво підвищує продуктивність і конкурентоздатність українських підприємств. Як основне джерело прямих іноземних інвестицій, ТНК забезпечують найбільш стабільну форму зовнішнього фінансування завдяки довготривалому характеру вкладень та глибокій інтеграції в місцеву економіку.

Активна присутність ТНК прискорює включення України до глобальних економічних процесів, сприяючи модернізації та інтеграції у міжнародні ланцюги створення вартості. Це закладає фундамент для трансформації української економіки від сировинної моделі до інклюзивної високотехнологічної індустріальної системи, що базується на людському капіталі та інноваціях.

Утім, для ефективного залучення та взаємодії з транснаціональними корпораціями важливо враховувати як переваги їх діяльності, так і потенційні ризики, що можуть виникнути. З цією метою доцільним є застосування інструменту стратегічного аналізу – SWOT-аналізу, який представлено у Таблиці 3.3, він дозволяє всебічно оцінити сильні та слабкі сторони ТНК, а також визначити зовнішні можливості та загрози, що супроводжують їхню присутність на національних ринках.

Таблиця 3.3 – Swot-аналіз для ТНК [66]

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
- Лідери інновацій у багатьох галузях. - Відомий бренд, що дає перевагу над місцевими бізнесами. - Представництва у багатьох країнах та стратегічні партнерства з місцевими компаніями. - Потужні команди з маркетингу та реклами. - Відносно швидкі процеси розробки нових продуктів. - Значний вплив на порядок денний і правила СОТ. - Лідери індустріалізації в країнах, що розвиваються або слаборозвинені. - Продукти, виробничі процеси та управлінські техніки, наближені до міжнародних найкращих практик та постійно вдосконалюються. - Ініціатори трендів.	- Часто високі ціни на продукцію, недоступні для малозабезпечених. - Участь у порушеннях прав людини або конфліктах. - Негативне сприйняття через неекологічність діяльності. - Дефекти нових продуктів. - Нездатність забезпечити постійну якість продукції.
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
- Різноманіття нових клієнтів на нових ринках. - Потреба країн, що розвиваються, у ТНК для економічного, соціального та політичного розвитку. - Стандартизація продукції полегшує вихід на нові ринки. - Глобальний характер дозволяє орієнтуватися на найдешевшу робочу силу.	- Швидкі технологічні зміни. - Ціновий тиск з боку інших ТНК у тій самій галузі. - Нові нормативні вимоги до діяльності. - Посилення впливу та мобільності ТНК. - Постійні зміни на ринку товарів та послуг. - Висока конкуренція як з боку ТНК, так і малого бізнесу. - Безвідповідальність бренду у забезпеченні належного контролю якості продукції.

У контексті післявоєнного відновлення економіки, Україна потребує стратегічно вибудованої взаємодії з міжнародними транснаціональними корпораціями, що має ґрунтуватися на збалансованому поєднанні державних пріоритетів і сучасних глобальних економічних трендів. Вивчення актуальних наукових праць дає змогу окреслити основні вектори, за якими така кооперація може виявитися найефективнішою.

Я вважаю, що пріоритетним завданням виступає залучення капіталовкладень у сферу життєво важливої інфраструктури. Згідно з

розрахунками експертів Світового банку, загальна потреба України у відновленні зруйнованої інфраструктури на початок 2024 року сягала понад 411 мільярдів доларів [67]. Як зауважує дослідник Савельєв Є.В., саме міжнародні корпорації спроможні виступити провідними інвесторами у масштабних проектах з реконструкції енергетичної системи, транспортних мереж та комунікаційної інфраструктури, адже мають доступ до значних фінансових ресурсів, новітніх технологій та багатого досвіду керування складними ініціативами [68].

Ще одним стратегічним вектором є стимулювання розвитку наукомістких галузей національної економіки. Згідно з результатами аналітичного дослідження McKinsey Global Institute, держави, які активно долучаються до міжнародних ланцюжків створення доданої вартості завдяки партнерству з ТНК, фіксують на 40-50% вищі показники зростання ефективності праці порівняно з економіками, орієнтованими головним чином на внутрішнє споживання [69]. Тому, на мою думку, для українського економічного простору надзвичайно важливо використати можливості партнерства з ТНК з метою технологічної трансформації та активізації таких напрямів як інформаційні технології, робототехнічні системи, інноваційні матеріали, біотехнологічна сфера та альтернативна енергетика.

Третім вектором розвитку є входження до світових виробничих комплексів. Аналітичні матеріали ЮНКТАД засвідчують, що приблизно 80% міжнародної торгівлі здійснюється в межах виробничих мереж, керованих транснаціональними корпораціями [70]. Тому, для післявоєнної української економіки інтеграція до цих структур створює перспективи для масового впровадження технологій, професійного розвитку кадрів та отримання доступу до міжнародних ринків збуту.

Наступним стратегічним напрямом можна зазначити модернізацію аграрного сектору та переробної промисловості. Україна володіє суттєвим потенціалом для перетворення на світовий центр забезпечення продовольчої безпеки, а співробітництво з агропромисловими ТНК здатне прискорити

реалізацію цієї перспективи. За підрахунками ФАО, капіталовкладення у модернізацію сільськогосподарської галузі можуть підвищити ефективність українського агровиробництва на 60-70% впродовж найближчого десятиліття [71]. А отже, ТНК мають змогу принести в український аграрний сектор найсучасніші агротехнології, системи землеробства та інноваційні підходи до управління агробізнесом.

І на останок, можна виокремити розбудову військово-промислового комплексу. Практика післявоєнного відновлення інших держав, що пережили воєнні дії, підтверджує значущість формування потужного оборонного сектору як запоруки національної безпеки та каталізатора технологічних інновацій. Тому, можна зауважити, що партнерство з провідними оборонними ТНК може забезпечити передачу критичних технологій та включення України до системи міжнародної безпеки.

Проте, для досягнення максимальних позитивних результатів від функціонування ТНК та зведення до мінімуму можливих загроз Україна потребує створення всебічної системи інструментів залучення та контролю діяльності міжнародних корпорацій. Вивчення світового досвіду та рекомендацій провідних фахівців дає змогу визначити декілька основних компонентів такої системи.

По-перше, інституційний компонент передбачає формування профільних агенцій та установ, що відповідатимуть за координацію з ТНК. Аналітичні матеріали ОЕСР демонструють, що країни з дієвими інституціями залучення капіталовкладень показують на 22% кращу ефективність у співробітництві з ТНК [72]. Тому, я вважаю, що Україні доцільно сформувати Національну агенцію залучення інвестицій, яка б працювала за моделлю “єдиного вікна” для потенційних інвесторів та узгоджувала діяльність усіх державних структур у цій царині.

Наступним компонентом можна виділити законодавчий компонент, який охоплює створення та реалізацію нормативних актів, що регламентують функціонування ТНК. За інформацією Міжнародної фінансової корпорації,

держави, які у 2015-2023 роках здійснили найсуттєвіші реформи інвестиційного законодавства, збільшили обсяги прямих зарубіжних інвестицій у середньому на 30-35% [73]. Отже, у випадку з Україною, є потреба в розробці та ухваленні Кодексу про зарубіжні інвестиції, який би визначав чіткі принципи діяльності для ТНК, гарантії захисту їхніх капіталовкладень та процедури розв'язання конфліктів.

Також, особливу увагу треба звернути також на податковий компонент, який передбачає створення системи фіскальних заохочень та пільг для ТНК, що інвестують у пріоритетні для післявоєнного відновлення галузі. Дослідження компанії PwC свідчить, що ефективна податкова політика може збільшити обсяги зарубіжних інвестицій на 15-20% [74]. Тому я пропоную, запровадження диференційованих податкових стимулів залежно від сфери інвестування, розміру капіталовкладень та їх інноваційного змісту.

І слід також виокремити інфраструктурний компонент, який включає створення промислових парків, технологічних центрів та спеціальних економічних територій. За матеріалами ЮНІДО, країни, що активно застосовують такі механізми, залучають на 40-45% більше інвестицій від ТНК у наукомісткі сектори [75]. Саме тому Україні необхідно сформувати загальнонаціональну мережу промислових парків з акцентом на галузях з високою доданою вартістю та експортними можливостями.

Отже, узагальнюючи викладене у розділі, можна стверджувати, що співпраця з транснаціональними корпораціями є одним із найперспективніших напрямів економічного відновлення та модернізації України в умовах глобальної перебудови світового порядку. Участь ТНК у післявоєнному розвитку не лише посилює економічну стабільність, а й відкриває нові горизонти для інтеграції в міжнародні виробничі й інноваційні екосистеми. На цьому тлі особливого значення набуває формування ефективної державної політики, що враховує як потенціал, так і виклики, пов'язані з діяльністю ТНК, а саме:

- Транснаціональні корпорації є ключовими учасниками сучасної глобальної економіки та потенційними стратегічними партнерами України у процесі післявоєнної відбудови та модернізації.

- Основними стратегічними векторами співпраці з ТНК виступають залучення інвестицій у критичну інфраструктуру, розвиток високотехнологічних секторів економіки, інтеграція до глобальних виробничих мереж, модернізація агропромислового комплексу та розвиток оборонної промисловості.

- Для ефективної взаємодії з ТНК необхідно розробити комплексну систему механізмів залучення та регулювання їх діяльності, яка включає інституційну, правову, фіскальну та інфраструктурну складові.

- Активізація співпраці з ТНК може забезпечити значні позитивні ефекти для економіки України, включаючи макроекономічні, технологічні, соціальні та регіональні аспекти.

- Водночас необхідно враховувати потенційні ризики, пов'язані з діяльністю ТНК, та впроваджувати ефективні механізми їх мінімізації.

- Ключовою умовою успішної співпраці з ТНК є формування балансу інтересів між транснаціональним капіталом, національною економікою та суспільством, що забезпечить сталий та інклюзивний економічний розвиток України у післявоєнний період.

ВИСНОВКИ

1. Транснаціональні корпорації є важливими акторами світової економіки, які формують міжнародні виробничі ланцюги, інвестують у розвиток інфраструктури, технологій і людського капіталу. В Україні ТНК відіграють значну роль, оскільки забезпечують приплив прямих іноземних інвестицій, сприяють модернізації національної економіки, впровадженню новітніх технологій і підвищенню ефективності виробництва. Водночас їх діяльність тісно пов'язана з глобальними процесами інтеграції та конкурентної боротьби, що робить їхню присутність важливою для формування економічної стратегії країни.

2. Дослідження показало, що на території України діють численні транснаціональні корпорації з різних секторів економіки, зокрема інформаційних технологій, телекомунікацій, агропромисловості, фармацевтики, промисловості та роздрібною торгівлі. Незважаючи на складні політичні й економічні умови, Україна зберігає інвестиційну привабливість, що підтверджується стабільним притоком іноземних інвестицій та активністю міжнародних компаній. Особливої уваги заслуговує роль ТНК у розвитку ІТ-сектора і агропромислового комплексу, які є стратегічними галузями економіки.

3. Позитивний вплив ТНК проявляється у збільшенні обсягів прямих іноземних інвестицій, що є основним джерелом фінансування оновлення виробничих потужностей та інноваційних проєктів. ТНК сприяють поширенню сучасних технологій і управлінських практик, що підвищує конкурентоспроможність українських підприємств на світовому ринку. Вони створюють нові робочі місця, покращують якість товарів і послуг, а також розширюють можливості експорту. Завдяки діяльності ТНК Україна отримує доступ до міжнародних ланцюгів вартості, що сприяє інтеграції економіки країни у глобальний простір.

4. Разом із позитивними ефектами діяльність ТНК пов'язана з низкою ризиків і викликів. По-перше, існує загроза витіснення місцевих підприємств, особливо в пріоритетних і прибуткових секторах, що може послабити національний бізнес і призвести до зниження диверсифікації економіки. По-друге, ТНК часто використовують механізми мінімізації податкових зобов'язань, що зменшує надходження до державного бюджету і погіршує фінансову базу країни. По-третє, надмірна залежність від іноземного капіталу може створити вразливість у разі зміни політичної чи економічної кон'юнктури на світових ринках.

5. Дослідження засвідчило, що в Україні існує необхідність у вдосконаленні системи державного регулювання діяльності ТНК. Відсутність достатньої прозорості та ефективного контролю за діяльністю транснаціональних корпорацій створює сприятливі умови для зловживань та недобросовісної конкуренції. Важливо впроваджувати механізми, які дозволять балансувати інтереси інвесторів і національної економіки, захищати місцеві підприємства та забезпечувати належні податкові надходження.

6. Попри існуючі виклики, перспективи розвитку співпраці з ТНК залишаються позитивними. Для цього необхідно створювати сприятливий інвестиційний клімат, проводити структурні реформи, модернізувати інфраструктуру та підвищувати якість людського капіталу. Сприяння технологічному трансферу та підтримка інноваційних проектів дозволять підвищити ефективність національної економіки та інтегрувати її у глобальні ланцюги створення вартості. Особливу роль має відігравати держава, яка повинна бути активним партнером бізнесу, забезпечуючи рівні умови та прозорість.

7. Військовий конфлікт, економічна нестабільність та геополітичні зміни створюють додаткові ризики для діяльності ТНК в Україні, проте навіть у цих умовах країна демонструє стійкість і зберігає потенціал для залучення іноземних інвестицій. Своєчасна адаптація до нових реалій, диверсифікація

економіки та розвиток альтернативних шляхів співпраці з міжнародними партнерами є критично важливими для сталого економічного розвитку.

Отже, у середньостроковій та довгостроковій перспективі доцільно розглядати ТНК як джерело не лише капіталу, а й технологічних, управлінських і логістичних рішень, необхідних для реконструкції критичної інфраструктури, розвитку високотехнологічного виробництва, цифровізації економіки та реалізації проєктів у сфері зеленої трансформації. З огляду на глобальну природу викликів, саме транснаціональні корпорації здатні забезпечити масштабні інвестиції, доступ до інноваційних технологій і підключення України до глобальних виробничих мереж. У зв'язку з цим, формування стійкого, взаємовигідного партнерства між державою, ТНК і місцевим бізнесом має стати пріоритетом економічної стратегії України. Йдеться не лише про спрощення процедур для інвесторів, а про створення передбачуваного регуляторного середовища, запровадження спеціальних режимів індустріального розвитку, підтримку спільних проєктів, стимулювання локалізації виробництва та передачі технологій. Лише за умови балансування інтересів держави та міжнародного бізнесу ТНК зможуть відігравати роль драйвера стійкого та безпечного економічного зростання України.

Загалом, вплив транснаціональних корпорацій на економіку України є багатоаспектним і вимагає збалансованого підходу до регулювання і співпраці. Ретельне врахування як позитивних можливостей, так і потенційних ризиків дозволить Україні ефективно використовувати потенціал ТНК для прискорення економічного зростання, модернізації виробництва та інтеграції у світову економічну систему, одночасно захищаючи національні інтереси та підтримуючи розвиток власного бізнесу. І подальші дослідження у цій сфері повинні зосереджуватись на кількісній оцінці ефективності участі ТНК у різних секторах української економіки, а також на розробці дієвих механізмів стимулювання партнерства між транснаціональним та національним бізнесом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Саєнко О. С., Михайлина Д. Г. Транснаціональні корпорації: навчально-методичний посібник. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2022. 182 с.
2. Дахно І. І. Міжнародна економіка (навч. посіб.) 1.2.3 Транснаціональні корпорації. Бібліотека «Букліб». URL: <https://buklib.net/books/33771/> (дата звернення: 30.03.2025).
3. Войтко С. В., Гавриш О. А., Корогодова О. О., Моїсеєнко Т. Є. Транснаціональні корпорації: навчальний посібник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2016. 207 с.
4. ТНК: сутність, види, типи та тенденції. URL: <https://www.kursak.com/tnk-sutnist-vydy-typy-ta-tendentsii-rozvytku/> (дата звернення: 30.03.2025).
5. Fingerand M., Svarin D., Oxford Research Encyclopedias: International Studies. Transnational Corporations and the Global Environment, 2018 URL: <https://oxfordre.com/internationalstudies/display/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-489?p=emailAE3kqppNSqMdk&d=/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-489> (дата звернення: 30.03.2025).
6. Analysis of the Influence of TNCs on the Economy of Developing Countries and Countries with Economies in Transition. SciSpace PDF. URL: <https://scispace.com/pdf/analysis-of-the-influence-of-tncs-on-the-economy-of-50njqbc2po.pdf> (дата звернення: 01.04.2025).
7. Базарова Н. К., Павенчик І. М. Транснаціональні корпорації в аспекті розвитку глобалізаційних процесів. *Ефективна економіка*. 2011. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=445> (дата звернення: 30.03.2025).
8. Kuşluyan S. A review of theories of multinational enterprises. *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*. 1998. Cilt 13, Sayı 1. P. 163–180. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/211526> (дата звернення: 01.04.2025).

9. Rusnak A., Nadtochii I., Pulianovych O. Scientific and Methodological Approaches to a Comprehensive Assessment of the Competitive Potential of Enterprises and Territories. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2023. Vol. 9, No 2. P. 164–171. URL: <http://baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/2085> (дата звернення: 03.04.2025).
10. Potential Reconciliation Climate Policies: An Economic Impact Analysis Report. Produced for The Nature Conservancy (TNC). P. 34. URL: https://www.nature.org/content/dam/tnc/nature/en/documents/TNC_Climate_Modeling_Report_National.pdf (дата звернення: 03.04.2025).
11. Herkenrath M., Bornschie V. Transnational corporations in world development – still the same harmful effects in an increasingly globalized world economy? *Journal of World-Systems Research*. 2003. Vol. IX, Issue I. S. 105–139. URL: <https://jwsr.pitt.edu/ojs/jwsr/article/view/246/258> (дата звернення: 04.04.2025).
12. Transnational Corporations. Vol. 15, No. 3. Geneva : United Nations, 2006. 104 с. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/iteiit20063_en.pdf (дата звернення: 04.04.2025).
13. UNCTAD. Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock, annual. UNCTADstat Data Hub. 2024. URL: <https://unctadstat.unctad.org/datacentre/dataviewer/US.FdiFlowsStock> (дата звернення: 06.04.2025).
14. Oyetunde O. S. Transnational Corporations, State Capacity and Development in Nigeria. *E-INTERNATIONAL RELATIONS*. 2022. URL: <https://www.e-ir.info/2022/11/11/transnational-corporations-state-capacity-and-development-in-nigeria/> (дата звернення: 07.04.2025).
15. Oyetunde O. S. Is Dependency Theory Relevant in the Twenty-First Century? *E-INTERNATIONAL RELATIONS*. 2022. URL: <https://www.e-ir.info/2022/08/17/is-dependency-theory-relevant-in-the-twenty-first-century> (дата звернення: 07.04.2025).

16. UNCTAD. World Investment Report 2024. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2024> (дата звернення: 08.04.2025).
17. Ramachandran V. The top ten trends shaping the future of international trade. HSBC Global Banking and Markets. 2023. URL: <https://www.gbm.hsbc.com/en-gb/insights/international/the-top-ten-trends-shaping-the-future-of-international-trade> (дата звернення: 08.04.2025).
18. Collaborative Partnerships and Alliances: Key to Successful Market Expansion in 2025. *METHEUS Insights*. 2025. URL: <https://www.metheus.co/insights/collaborative-partnerships-and-alliances-key-to-successful-market-expansion-in-2025> (дата звернення: 11.04.2025).
19. Ietto-Gillies G. The transnational corporation and economics. *WEA Commentaries*. 2020. Vol. 10, No 1. P. 5–8. URL: <https://www.worldeconomicsassociation.org/newsletterarticles/transnational-corporations/> (дата звернення: 11.04.2025).
20. Sneider K., Singhal S. The Next Normal: Business Trends for 2021. *McKinsey & Company*. 2021. URL: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/leadership/the-next-normal-arrives-trends-that-will-define-2021-and-beyond> (дата звернення: 12.04.2025).
21. Індекс інвестиційної привабливості України 2024. Київ : Європейська Бізнес Асоціація, 2024. URL: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/UKR-Invest-Index-2024.pdf> (дата звернення: 13.04.2025).
22. Barklie G. Which multinational companies are most exposed to the Ukraine-Russia conflict? *Investment Monitor*. 2022. URL: <https://www.investmentmonitor.ai/ukraine-crisis/mncs-companies-risk-ukraine-russia-conflict/?cf-view&cf-closed> (дата звернення: 15.04.2025).
23. Pet'ko S. M. Transnational Corporations in the Economy of Ukraine. *IntellectualArchive*. 2014. Vol. 3, No 2. P. 35. URL:

<https://ir.kneu.edu.ua/bitstreams/4d58198d-1974-4f1a-8f59-4376413df4f7/download> (дата звернення: 16.04.2025).

24. Мінфін. Прямі іноземні інвестиції в Україну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення: 16.04.2025).

25. Топ-1000 найбільших компаній України. URL: <https://top-1000.com.ua/> (дата звернення: 23.04.2025).

26. VisitUkraine.Today. Foreign Investment in Ukraine is Growing: Who Invests the Most in Ukrainian Companies?. 2024. URL: https://visitukraine.today/blog/4424/foreign-investment-in-ukraine-is-growing-who-invests-the-most-in-ukrainian-companies?srsId=AfmBOopCYT-f5Y6zkWhbkW8cNQ-ToIJCntt_m8aX05_67u5M2Vztebrv#sources-of-foreign-investment-from-which-countries-do-they-invest-the-most (дата звернення: 23.04.2025).

27. Lloyds Bank Trade. Foreign direct investment (FDI) in Ukraine – International Trade Portal. 2025. URL: <https://www.lloydsbanktrade.com/en/market-potential/ukraine/investment> (дата звернення: 25.04.2025).

28. GlobalData. Multinational Companies with the Highest Revenue Exposure to Ukraine and Russia. 2022. URL: <https://www.globaldata.com/data-insights/macroeconomic/multinational-companies-with-the-highest-revenue-exposure-to-ukraine-and-russia/> (дата звернення: 28.04.2025).

29. GlobalData. Multinational Companies with Exposure to Ukraine. 2022. URL: <https://www.globaldata.com/data-insights/macroeconomic/multinational-companies-with-exposure-to-ukraine/> (дата звернення: 28.04.2025).

30. UkraineInvest. FDI attraction as a priority for post-war rebuilding of Ukraine with a view to technology transfer and innovations. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/en/news/14-11-22/> (дата звернення: 01.05.2025).

31. IT Ukraine. Leading IT destination URL: <https://ukraine.ua/invest-trade/it-ukraine/> (дата звернення: 01.05.2025).

32. Outsource Accelerator. Top Tech Companies in Ukraine. URL: <https://www.outsourceaccelerator.com/guide/top-tech-companies-in-ukraine/> (дата звернення: 02.05.2025).
33. SAMENA Council Daily News. URL: http://www.samenacouncil.org/samena_daily_news.php?news=105039 (дата звернення: 02.05.2025).
34. Intellias Opens Innovative Lab And Launches Two Student Training Programs. 2023. URL: <https://intellias.com/intellias-opens-intellimaplab-at-ivan-franko-lviv-national-university/> (дата звернення: 02.05.2025).
35. IT Ukraine. Ukrainian Engineers Created Innovative Solution. URL: <https://itukraine.org.ua/en/ukrainian-engineers-have-created-an-innovative-solution-for-the-automotive-industry/> (дата звернення: 02.05.2025).
36. UkraineInvest. EPAM Won the 2020 Pandemic Tech Innovation Award. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/en/news/epam-won-the-2020-pandemic-tech-innovation-award/> (дата звернення: 04.05.2025).
37. Complex Discovery. Ukraine's Strategic Initiatives in Technology and Foreign Investment. URL: <https://complexdiscovery.com/ukraines-strategic-initiatives-in-technology-and-foreign-investment/> (дата звернення: 04.05.2025).
38. Denmark MFA Ukraine. Investment Guide. URL: <https://denmark.mfa.gov.ua/storage/app/sites/25/pages/investment-guide.pdf> (дата звернення: 05.05.2025).
39. Grid Dynamics. Foreign Companies in Ukraine with R&D Centers. URL: <https://www.griddynamics.com/blog/foreign-companies-in-ukraine-with-rnd-centers> (дата звернення: 06.05.2025).
40. Alcor BPO. R&D Center in Ukraine: How Tech Companies Can Leverage IT Talents. URL: <https://alcor-bpo.com/open-rd-in-ukraine-how-tech-companies-can-leverage-it-talents/> (дата звернення: 07.05.2025).
41. Nearshore Establish Software R&D Center in Ukraine. URL: <https://www.nearshorernd.com/> (дата звернення: 07.05.2025).

42. The influence of multinational corporations on the economy of Ukraine. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/bitstreams/1bbe8e0e-0d06-472e-99df-91e8d7b1a4dd/download> (дата звернення: 08.05.2025).
43. Investopedia. Multinational Corporation Definition. URL: <https://www.investopedia.com/terms/m/multinationalcorporation.asp> (дата звернення: 08.05.2025).
44. Savitska S., Zabolotnyy S. The impact of foreign investment on strengthening the security of the national economy of Ukraine and investment guidelines for Ukrainian-Polish cooperation. *Turystyka i Rozwój Regionalny*. 2024. P. 121–131. URL: <https://tirr.sggw.edu.pl/article/view/10161/8902> (дата звернення: 09.05.2025).
45. Harkavenko V., Yershova G. Impact of foreign capital on the economic development of Ukraine. *Economy and forecasting*. 2020. № 1. P. 43–56. URL: https://zbw.eu/econis-archiv/bitstream/11159/6939/1/1796161845_0.pdf (дата звернення: 10.05.2025).
46. ILO. How Did War Impact Ukrainian Labour Market. URL: <https://www.ilo.org/resource/news/how-did-war-impact-ukrainian-labour-market> (дата звернення: 10.05.2025).
47. Національний банк України. Оцінка обсягів прямих іноземних інвестицій, в яких кінцевим контролюючим інвестором є резидент (round tripping) за 2010–2024 роки. 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FDI_round_tripping_ICL-DFS_pr.pdf?v=4 (дата звернення: 11.05.2025).
48. Kuzior A., Pidorycheva I., Liashenko V., Shevtsova H., Shvets N. Assessment of National Innovation Ecosystems of the EU Countries and Ukraine in the Interests of Their Sustainable Development // *Sustainability*. 2022. Vol. 14. № 14. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/14/8487> (дата звернення: 11.05.2025).
49. Save My Exams. The Impact of MNCs. URL: <https://www.savemyexams.com/a-level/business/edexcel/17/revision-notes/4-global-business/4-4-global-industries->

and-multinational-corporations/4-4-1-the-impact-of-mnacs/ (дата звернення: 12.05.2025).

50. Ramamurti R., Sarathy R. Transnational Corporations and the Global Economy. 2007. URL: <https://www.cambridge.org/core/product/9B8EFC684274740634DC0A3DCA7E043E> (дата звернення: 12.05.2025).

51. Carnegie Endowment. Arsenal of Democracy. URL: <https://carnegieendowment.org/research/2023/12/arsenal-of-democracy-integrating-ukraine-into-the-wests-defense-industrial-base?lang=en> (дата звернення: 13.05.2025).

52. Панасюк В. А. Державне регулювання інвестиційної діяльності в Україні. *Агросвіт*. 2014. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/11_2014/12.pdf (дата звернення: 13.05.2025).

53. Правознавець. Зовнішньоекономічна діяльність. URL: <https://pravodnik.com/law/2923/> (дата звернення: 13.05.2025).

54. Товкун В. В. Міжнародні інвестиції: теоретико-методологічні аспекти. 2014. URL: <https://apir.org.ua/wp-content/uploads/2014/11/Tovkun.pdf> (дата звернення: 14.05.2025).

55. U.S. State Department. 2023 Investment Climate Statements: Ukraine. URL: <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/ukraine/> (дата звернення: 14.05.2025).

56. Consultant. Іноземні інвестиції: поняття, види, форми, переваги та недоліки. URL: <https://consultant.net.ua/consultant-article/9390> (дата звернення: 15.05.2025).

57. Укрінформ. Стимулююча валютна лібералізація. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3993261-stimuluuca-valutna-liberalizacia-so-zminuetsa-dla-biznesu-ta-comu-ce-bezpecno-dla-valutnogo-rinku-ukraini.html> (дата звернення: 15.05.2025).

58. Давиденко О. В. Державне регулювання діяльності транснаціональних корпорацій в Україні. 2015. URL:

<http://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2a49daa2-8775-4513-97e3-466e71bfff19/content> (дата звернення: 16.05.2025).

59. Марченко К. В. Основні напрями державного регулювання діяльності ТНК на території України. *Агросвіт*. 2014. № 11.. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/11_2014/12.pdf (дата звернення: 17.05.2025).

60. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: https://protocol.ua/ua/pro_ohoronu_navkolishnogo_prirodnogo_seredovishcha_stat_tya_72/ (дата звернення: 17.05.2025).

61. Мельник А. Ф., Васіна А. Ю., Желюк Т. Л., Попович Т. М. Національна економіка: навч. посібник; за ред. А. Ф. Мельник. Київ: Знання, 2011. 463 с.

62. U.S. State Department. 2024 Investment Climate Statements: Ukraine. URL: <https://www.state.gov/reports/2024-investment-climate-statements/ukraine/> (дата звернення: 18.05.2025).

63.UNBA. Резидент Дія City: вимоги, особливості статусу та бронювання працівників. URL: <https://unba.org.ua/publications/9948-rezident-diya-city-vimogi-osoblivosti-statusu-ta-bronyuvannya-pracivnikiv.html> (дата звернення: 18.05.2025).

64. Ligazakon. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру патентів на сорти рослин. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH2QG00A> (дата звернення: 18.05.2025).

65.Nicula A., Nicula A. Development of transnational corporations in the world: opportunities and threats. *Progress in Economic Sciences*. 2015. Nr 2. 293 p.

66.World Bank Group. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment: February 2024 Update. Washington DC: World Bank Group, 2024. P. 23-25.

67.Савельєв Є. В. Міжнародна економіка: підручник. Київ: Знання, 2023. С. 412-415.

68.McKinsey Global Institute. Global flows in a digital age: How trade, finance, people, and data connect the world economy. McKinsey & Company, 2023. P. 78-82.

- 69.UNCTAD. World Investment Report 2024: International Production Beyond the Pandemic. Geneva: United Nations Conference on Trade and Development, 2024. P. 45-47.
- 70.Food and Agriculture Organization. The future of food and agriculture – Alternative pathways to 2050. Rome: FAO, 2023. P. 112-115.
- 71.OECD. FDI Qualities Indicators: Measuring the sustainable development impacts of investment. Paris: OECD Publishing, 2024. P. 67-70.
- 72.International Finance Corporation. Global Investment Competitiveness Report 2023/2024: Enhancing FDI Spillovers in the Post-Pandemic World. Washington DC: World Bank Group, 2024. P. 56-59.
- 73.PwC. Doing Business and Investing in Ukraine 2024. Kyiv: PricewaterhouseCoopers, 2024. P. 34-37.
- 74.UNIDO. Industrial Development Report 2024: The Future of Industrialization in a Post-Pandemic World. Vienna: United Nations Industrial Development Organization, 2024. P. 89-93.

Огляд зарубіжної літератури

1. Bagayeva, N. U., Arystanova, A. K., Musakhanova, A. Zh., 2022, “The Influence of TNC Investment Activity on the Economic Growth of Countries with Emerging Economy” URL: [https://www.researchgate.net/publication/359736336 The Influence of TNC Investment Activity on the Economic Growth of Countries with Emerging Economy](https://www.researchgate.net/publication/359736336_The_Influence_of_TNC_Investment_Activity_on_the_Economic_Growth_of_Countries_with_Emerging_Economy)

This paper analyzes the impact of Transnational Corporation (TNC) investment activities on the economic growth of countries with emerging economies. The authors focus on the various channels through which TNCs influence economic development, including technological innovation, job creation, infrastructure improvement, and increased production efficiency. The study also highlights the political and social implications of TNC activities in these economies, especially in the context of globalization.

2. Rusnak A., Nadtochii I., Pulianovych O., 2022 “Scientific and Methodological Approaches to a Comprehensive Assessment of the Competitive Potential of Enterprises and Territories” URL: <http://baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/2085>

This article generalizes and substantiates scientific and methodological approaches to a comprehensive assessment of the competitive potential of enterprises and territories. The methodology determined the features of the competitive potential of an enterprise and divided the competitive potential into levels. It also summarized the methods of assessing the competitive potential of an enterprise and substantiated the main approaches, methods, and indicators for assessing the competitive potential of territories.

3. Puzikova, V., 2023, “Foreign direct investment in Ukraine” URL:

<https://www.econstor.eu/bitstream/10419/283157/1/dp-706.pdf>

This paper analyzes foreign direct investments (FDI) in Ukraine, focusing specifically on the impact of TNC investments on the country's economy. Puzikova evaluates the role of TNCs as major sources of capital and technology for Ukraine, as well as their influence on job creation and the development of high-tech industries. The paper also explores the economic strategies that allow Ukraine to attract more investments and assesses the current trends in foreign investment amidst the challenges posed by war and political instability.

4. Ietto-Gillies, G., 2020, “The transnational corporation and economics” URL:

<https://www.worldeconomicsassociation.org/newsletterarticles/transnational-corporations/>

This article provides a theoretical analysis of TNCs, their economic role, and their impact on global trade, investment, and policy. Ietto-Gillies examines how TNCs shape the global economy, their strategies for gaining competitive advantage, and their influence on national markets and social structures. The paper also considers the broader socio-political consequences of TNC activities, emphasizing the need for international governance and regulations to ensure sustainable economic practices.

5. United Nations, 2024, “World Investment Report 2024: Investment facilitation and digital government” URL:

<https://unctad.org/publication/world-investment-report-2024>

The 2024 World Investment Report focuses on investment facilitation and the role of digital government in attracting foreign investment, particularly from TNCs. The report outlines strategies for improving investment environments through regulatory reforms and digital infrastructure, with a focus on leveraging technology to streamline investment processes. It also discusses the role of TNCs in

shaping global economic trends and the implications of these trends for developing economies.

6. Proceedings of London International Conferences, 2023, “Strategies for achieving global competitiveness of transnational companies” URL: https://www.researchgate.net/publication/377347812_Strategies_for_achieving_global_competitiveness_of_transnational_companies#pf12

This publication offers insights into the strategies adopted by TNCs to achieve global competitiveness. It explores how TNCs leverage technological innovation, market expansion, and operational efficiency to maintain their competitive edge in global markets. The paper discusses various case studies of successful TNCs and identifies key strategies that have led to their sustained dominance in international markets.

7. European Commission, 2022, “The 2022 EU Industrial R&D Scoreboard” URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/20201203-7f4f-11ed-9887-01aa75ed71a1>

This report highlights the industrial R&D investments by European TNCs, providing data on key sectors driving innovation and technological advancement within the EU. The scoreboard evaluates the performance of TNCs based on their R&D expenditures and identifies the most innovative companies within the European market. It also discusses the role of R&D in maintaining the competitiveness of TNCs in the global economy.

8. International Finance Corporation. Global Investment Competitiveness Report 2023/2024: Enhancing FDI Spillovers in the Post-Pandemic World. Washington DC: World Bank Group, 2024. P. 56-59.

This report, published by the International Finance Corporation, explores the role of Foreign Direct Investment (FDI) in fostering global investment competitiveness in the post-pandemic world. The authors focus on enhancing FDI spillovers, specifically addressing how emerging markets can leverage foreign

investments to boost local economies. The study provides a comprehensive analysis of strategies to maximize the positive impacts of FDI, including technology transfer, job creation, and skill development, while also addressing challenges in the post-pandemic recovery period. It offers insights into policy measures and practices that can enhance FDI contributions to economic development in developing economies.

9. World Bank Group. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment: February 2024 Update. Washington DC: World Bank Group, 2024. P. 23-25.

This report by the World Bank provides a critical update on the damage and needs assessment of Ukraine amidst the ongoing conflict. It focuses on the economic and infrastructural challenges faced by Ukraine due to the war, offering detailed estimates on the destruction of physical assets, loss of human capital, and damage to public services. The report also outlines the financial support required to rebuild and stabilize the economy, with a focus on key sectors such as healthcare, education, and energy. The document provides an in-depth analysis of recovery needs, alongside recommendations for the Ukrainian government and international partners to support the nation's long-term reconstruction and growth.

10. PwC. Doing Business and Investing in Ukraine 2024. Kyiv: PricewaterhouseCoopers, 2024. P. 34-37.

The PwC 2024 report on Doing Business and Investing in Ukraine provides an up-to-date analysis of the investment climate in Ukraine, offering practical insights for international companies seeking to establish or expand their operations in the country. It discusses key factors influencing business in Ukraine, including regulatory reforms, taxation policies, and opportunities in high-growth sectors. The report provides a comprehensive overview of the business environment, identifying both risks and opportunities for foreign investors. It also covers the legal framework for foreign investments and the challenges and advantages of doing business in Ukraine, particularly in light of recent geopolitical changes.

Annotation

Lopatina S.K. “The influence of MNCs on the economy of Ukraine”

Qualifying Bachelor’s Thesis in the specialty 292 “International Economic Relations”, 2025.

The thesis examines the role and influence of multinational corporations (MNCs) on the Ukrainian economy in the context of globalization. The author explores theoretical concepts and classification of MNCs, their significance in the global economy, and analyzes their presence and activities in Ukraine. Particular attention is paid to foreign direct investment, technology transfer, and innovation development driven by MNCs.

A separate section is devoted to the risks and challenges posed by MNCs, including issues of economic dependence, displacement of domestic enterprises, and tax avoidance. The work also evaluates state regulation of multinational activities and outlines prospects for strengthening cooperation between Ukraine and major MNCs, especially in the post-war recovery period.

Based on the conducted analysis, the author provides scientifically grounded recommendations aimed at improving the regulatory framework, enhancing investment attractiveness, and fostering sustainable economic growth through effective interaction with MNCs.

Key words: multinational corporations, foreign direct investment, technology transfer, Ukraine, economic development, globalization.

Year: 2025

Короткий звіт за результатами перевірки кваліфікаційної роботи антиплагіатною інтернет-системою Strikeplagiarism:

Дата звіту

5/26/2025

Дата редагування ---

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU

Заголовок

Вплив ТНК на економіку України

Автор

Науковий керівник / Експерт

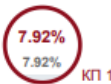
Лопатіна С.К.Ткаленко С.І.

підрозділ

кафедра європейської економіки і бізнесу

Обсяг знайдених подібностей

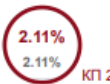
Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

КП 1

25

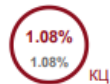
Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

КП 2

13744

Кількість слів

КЦ

109131

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		2
Інтервали		0
Мікропробіли		19
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		98